

PEPA ASENSIO
FRANCESC COMAS
JOSEP ANTONI SERRA

BAGES

UNA COMARCA PER CONÈIXER

DISSENY CURRICULAR

Consell Comarcal del Bages / Zenobita edicions

2009

D'aquesta edició:

© Consell Comarcal del Bages
Muralla de Sant Domènec, 24
08241 Manresa
Tel. 93 693 03 50
www.ccbages.org

© Zenobita edicions
Sarret Arbós, 16 1r
08242 Manresa
Tel. 93 875 73 63
www.zenobitaedicions.com

© Pepa Asensio, Francesc Comas i
Josep Antoni Serra, pel text

© Els respectius autors i propietaris,
per les fotografies

Correcció lingüística: Teresa Santamaria i Pilar Pich

Dipòsit legal: B-36615-2007

Autors/es:

Pepa **ASENSIO FERNÁNDEZ** és mestra de primària amb l'especialització de Ciències Socials (1983) i Educació Infantil (1999). Ha treballat en tots els nivells educatius de primària, però principalment en el cicle mitjà i cicle superior. És també llicenciada en Psicologia (1988) i diplomada en Logopèdia (1993).

Francesc **COMAS CLOSAS** és llicenciat en Geografia i Història (1976) i exerceix de professor d'aquestes matèries a l'educació secundària. També ha estat mestre de primària durant molts anys. És autor de diversos materials didàctics a l'entorn de l'ensenyament de la geografia i la història. Així mateix ha fet xerrades i ha publicat llibres i articles per donar a conèixer aspectes geogràfics i històrics del Bages i la ciutat de Manresa.

Josep Antoni **SERRA SANTALLUSIA** és mestre de primària (1972), llicenciat en Història Moderna (1977) i doctor en Pedagogia (Didàctica de les Ciències Socials) (2003). És autor de llibres i articles a l'entorn de l'ensenyament de la història i les ciències socials. Ha actuat d'assessor pedagògic en diversos projectes i està especialitzat en el disseny de materials curriculars de primària i secundària.

INTRODUCCIÓ

ESTRUCTURA DEL PROJECTE

Bages, una comarca per conèixer és un material didàctic que s'ha d'incloure en l'àrea Coneixement del medi natural, social i cultural, que té per objectiu bàsic que l'alumnat del cycle mitjà o superior de Primària conegui l'entorn comarcal.

El material es distribueix en quatre quaderns de 24 i 30 pàgines (a) que inclouen en total divuit textos introductoris i setanta-dues fitxes de treball. Cada un d'aquests textos introductoris ocupa dues pàgines (b) i està associat a quatre fitxes-activitats (c), la qual cosa fa que el conjunt consti d'un total de 108 pàgines.

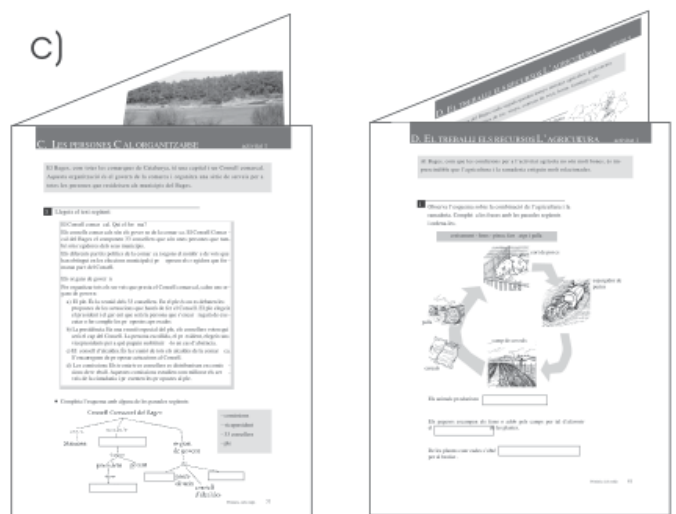
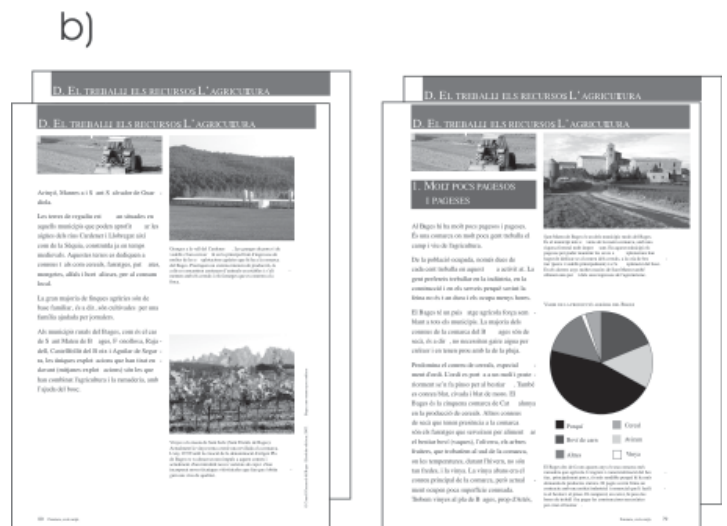
El contingut l'hem dividit en quatre grans blocs:

- En el primer hi ha una introducció cartogràfica de la comarca respecte a la resta de comarques de Catalunya, la presentació dels trenta-cinc municipis, els mitjans de transport que ens relacionen amb la resta del país i els mitjans de comunicació que ens serveixen per conèixer el que passa.
- El segon bloc està dedicat al medi físic: el relleu i la formació de la Depressió Central, les aigües, el clima, la tipologia de paisatges, la vegetació i la fauna, i un últim subapartat dedicat a les agressions que rep el medi ambient.
- El tercer està dedicat a les persones. Hi ha una anàlisi demogràfica dels temps passats, una revisió de la situació actual, una visió general sobre el poblament i una altra sobre la necessitat de l'organització social i política de la ciutadania.
- El quart està dedicat als aspectes econòmics. S'analitza la situació del sector agrícola, l'industrial i miner, el comercial, el de serveis i les perspectives turístiques que ofereix el Bages.

Tots aquests capítols es concreten en els apartats següents:

A. LA COMARCA

- On som? Som al centre de Catalunya
- Quants pobles? Som trenta-cinc municipis
- Els mitjans de transport. Moltes carreteres i dos ferrocarrils
- Els mitjans de comunicació. Pocs diaris i moltes ràdios

B. EL PAISATGE

1. El relleu. Plans i altiplans
2. Les aigües. Un parell de rius i moltes rieres
3. Clima i espais naturals. Molts paisatges i ben diferents
4. Vegetació i fauna. Moltes pinyes i pocs aglans
5. La difícil sostenibilitat. Massa agressions al paisatge

C. LES PERSONES

1. Quantes eren abans? Poca gent i amb dificultats per viure
2. Quantes som? Som molts i cada vegada més
3. On vivim? Hem canviat molt de llocs per viure
4. Com ens organitzem? A cada comarca, un Consell

D. EL TREBALL I ELS RECURSOS

1. L'agricultura. Molt pocs pagesos i pageses
2. La indústria i la mineria. Molt soroll de màquines
3. El comerç. Tots necessitem comprar
4. Els serveis. Serveis per viure millor
5. El turisme. Cada vegada més visitants

JUSTIFICACIÓ METODOLÒGICA

Com a professionals de l'ensenyament valorem positivament els principis psicogenètics que consideren que en el procés del coneixement és fonamental l'activitat constructiva de l'alumnat. Un model que considera que davant una situació d'aprenentatge, les persones incorporen el nou contingut a les estructures intel·lectuals que ja tenen interioritzades. Però que, al mateix temps, aquesta nova experiència s'ha de relacionar amb altres aprenentatges previs. Per tant, l'alumnat contínuament construeix nous marcs conceptuals a base d'interioritzar coneixements i d'acomodar-los als ja existents, en crea de nous i progressa així en el coneixement.

Ara bé, com va dir un reconegut especialista¹ també creiem que, pel que fa al tractament específic de l'àrea de coneixement del medi, s'ha d'anar "més enllà del constructivisme". En especial d'aquell constructivisme dogmàtic o radical que és capaç d'admetre que en la construcció del coneixement...

[...] el professor pot i ha de guiar l'aprenentatge, però no pot transmetre els coneixements —no pot encara que vulgui—; és l'alumne qui ha d'establir les relacions, interpretar i construir activament els significats. És per aquesta raó que, des d'aquesta perspectiva, es considera que l'infant és el constructor del seu propi coneixement i l'últim responsable del seu aprenentatge...²

No, no és des d'aquest punt de vista metodològic ni pedagògic que nosaltres hem elaborat aquests materials. I no ho és perquè entenem que una cosa és que l'educació se centri en l'infant, amb tot el que implica en termes d'aprenentatge actiu (postura amb la qual estem del tot identificats), i una altra molt diferent és la que es deriva de la formulació del paràgraf anterior.

Seria incongruent per part nostra elaborar *Bages, una comarca per conèixer* i mantenir que els ensenyants només podem guiar o que la pràctica docent s'ha de basar especialment en els descobriments i les experiències de primera mà dels propis escolars.

En aquesta línia, en canvi, defensem que "abans que els interessos, hi ha les necessitats" i, com a educadors, creiem que en el treball quotidià de l'aula ha d'existir la "doble motivació": per descomptat que hem de considerar l'interès i la motivació de l'alumnat, però també la de l'adult que, a més de saber provocar interessos, ha de saber si una motivació és vàlida o no, si és essencial o no, si la proposta de l'aprenent és un foc d'encenalls o si s'ha d'activar el foc de l'interès perquè s'encengui del tot, ja que així es podrà satisfer alguna de les necessitats que se suposa que ha d'aconseguir l'acció educativa.

De tot aquest preàmbul d'intencions, se'n deriva una sèrie d'aspectes metodològics relacionats amb el material que presentem:

- a) Creiem que no s'ha de deixar que sigui exclusivament la curiositat i les experiències dels aprenents les que dictin els continguts del currículum. En canvi, recomanem buscar l'equilibri entre atendre el desenvolupament individual dels infants i valorar l'experiència social, pel que fa als continguts que aporten els docents. Conseqüentment, hem pres la iniciativa de presentar una proposta de continguts distribuïda en quatre blocs, tot i que considerem imprescindible que amb cada acció educativa s'intenti descobrir els coneixements previs dels escolars sobre els temes corresponents, perquè el procés d'aprenentatge es consolidi millor.
- b) No ens hem volgut deixar encotillar per la teoria piagetiana dels estadis, la que diu que l'aprenentatge s'ha de subordinar bàsicament al desenvolupament cognitiu (l'estadi intel·lectual) de l'alumnat. Per descomptat que tenim en compte el moment del desenvolupament cognitiu en què es troba l'escolar al qual va dirigit aquest material, però preferim acollir-nos a altres teories constructivistes. Especialment a la que posa en primer pla la Zona de Desenvolupament Proper (ZDP) que va formular en el seu moment Vigotski. Una proposta que considera que els conceptes científics s'aprenen sobre una base lingüística i racional, amb el suport d'un docent, més que en l'activitat d'exploració individual i

¹ SITJÀ, Ramon (1998). "Es pot ensenyar història a primària?". *Perspectiva Escolar*, 224.

² RODRIGO, Ma. José; CUBERO, Rosario (1998). "Constructivismo y enseñanza: Reconstruyendo las relaciones". *Conciencia Social*, 2, p.33 (el ressaltat és nostre).

d'investigació de l'alumnat. En d'altres paraules, que els infants, encara que estiguin en els primers estadios evolutius, poden entendre conceptes abstractes i complexos que la societat ha determinat com a valuosos i rellevants perquè els aprenguin els membres més joves. Sempre fent un ús curós del llenguatge (bones explicacions) per part dels adults (o mestres). O el que és el mateix, que el procés d'aprenentatge pot anar per davant i fins i tot millorar el procés d'evolució cognitiva de les persones. Concretament, aquesta "distància" entre el nivell real de desenvolupament i el nivell de desenvolupament potencial que es pot aconseguir amb la guia d'un adult o expert, és el que Vigotski va anomenar Zona de Desenvolupament Proper (ZDP).

En aquesta mateixa línia, creiem que són fonamentals les estratègies d'ensenyança que ha d'aplicar el professional a l'hora de treballar aquest dossier. Per tant, no es poden entendre les activitats com unes meres fitxes que l'alumnat ha de completar, una al darrere de l'altra, i en què el professorat es limita a fer d'assessor per resoldre dubtes i problemes. Contràriament, al nostre entendre, el docent ha de prendre un paper molt actiu i important perquè ha de planificar i adaptar les activitats de dins i fora de l'aula, haurà de buscar mapes, estadístiques, fotografies i tot tipus de material de suport que sigui necessari per assegurar el procés d'aprenentatge de l'alumnat.

c) Seguim la màxima constructivista que diu que les activitats d'aprenentatge són imprescindibles perquè han de promoure, entre els escolars, la millora de les interpretacions o reconstruccions sobre els continguts que se'ls presenta. Ara bé, tot i considerar que les activitats d'aprenentatge són una baula essencial del procés educatiu, volem desmarcar-nos d'aquelles propostes que suggereixen que han de ser bàsicament activitats externes, manipulatives i exploratòries, i que els docents s'han de preocupar especialment d'establir les circumstàncies perquè els infants arribin per ells mateixos al descobriment de les nocions. En aquest punt, es pot comprovar, si es revisa el dossier, que ens acollim més a la proposta constructivista de David P. Ausubel,³ que també es coneix com el model de l'aprenentatge significatiu. Pel que fa a l'aplicabilitat pedagògica de les teories d'aquest autor, ens interessa especialment ressaltar una sèrie d'aspectes que van lligats a la nostra proposta didàctica i que sintetitzem a continuació:

³ Ausubel, reconegut expert en psicologia educativa, és l'autor que va enunciar aquell principi famós que diu: "si hagués de reduir la psicologia a un únic principi, enunciaria que el factor més important que influeix en l'aprenentatge és el que l'alumne ja sap. Averigui's això, i ensenyis en conseqüència". Aquest postulat és la base teòrica de les avaluacions inicials i de la importància d'analitzar els coneixements previs de l'alumnat. Ausubel, amb Piaget, Vigotsky i altres estudiosos del desenvolupament cognitiu, presenten uns punts comuns en les seves propostes, que es coneixen amb el nom genèric de constructivisme i que, com sabem, és la proposta que defensa que les persones, quan aprenem, construïm els coneixements des d'altres coneixements anteriors.

– Les decisions sobre els objectius, el ritme, les activitats, etc., les pren el docent.

– La funció primordial del professorat consisteix a planejar els materials didàctics i a desenvolupar una actuació de suport i assessorament. També recau sobre aquest la responsabilitat de la motivació perquè l'alumnat treballi adequadament.

– L'adquisició de continguts i generalitzacions es considera la meta principal del procés d'ensenyança. El docent ha de presentar el contingut ja organitzat en la seva forma final, a fi que l'alumnat l'assimili i el relacioni amb les seves idees prèvies.

– Una de les tècniques didàctiques que es deriven d'aquest mètode d'ensenyança és l'estudi dirigit que ha de comprendre: a) unes instruccions escrites perquè l'alumnat faci les activitats constructives que convinguin; i b) unes explicacions orals del docent que tindran com a últim objectiu fer una introducció motivadora, amb preguntes, anècdotes, etc., –hauran de crear el context engrescador que ha de precedir les activitats escrites.

– Els materials curriculars comencen amb un organitzador previ (OP), un text curt que té la missió d'establir un pont conceptual entre el material nou que es presenta a l'alumnat i el que ell ja sap, i així, es produeix un aprenentatge significatiu.

– El disseny del material didàctic ha de ser acurat perquè està comprovat que si resulta significatiu, repercuteix directament en el bon aprenentatge escolar.

Així doncs, amb aquestes premisses, hem presentat el material d'una manera determinada que, fins a un cert punt, suggereix treballar-lo a classe amb un mètode concret que passem a resumir:

- 1) El professorat és qui pren les decisions d'exposar oralment el contingut que es treballarà i els objectius que es pretenen aconseguir.
- 2) S'hauran d'identificar els conceptes inclusors (o conceptes previs) que té l'alumnat, els quals li han de servir de "pont" entre els conceptes nous i els que ja té, encara que estan incorporats de forma rudimentària en l'estructura cognitiva on emmagatzema tota la informació.
- 3) S'ha de crear l'ambient motivador necessari per captar l'atenció de l'alumnat. L'explicació serà més motivadora si es presenta com la clau o solució d'algun problema pràctic o afectiu. O bé si es planteja un problema, un enigma, alguna cosa, la solució de la qual està en l'explicació que s'ofereix.
- 4) Fins aquí, l'alumnat encara no haurà disposat del material escrit. És en aquest punt quan se'ls ha de presentar el full introductori i el corresponent full doblat amb les quatre activitats. Seguint els plantejaments metodològics de l'ensenyança expositiva que proposa Ausubel, l'alumnat, abans de començar amb el material d'aprenentatge pròpiament dit (les activitats), hauria de llegir els organitzadors previs (OP). En el nostre

cas, aquesta funció la fa el text generalista del full introductor i els textos curts ressaltats en un quadre, a l'inici de cada una de les activitats.

Hem de tenir en compte que els OP: a) són un recurs pedagògic i són textos que presenten un nivell més elevat d'abstracció i generalització que els que s'inclouen en les activitats d'aprenentatge en si; b) són una informació que pretén activar-ne una altra tot relacionant les coses noves amb les ja conegudes; i c) poden ser també una manera d'exposar els aspectes importants o difícils del que s'aprendrà i que exigeix una explicació especial (paraules ressaltades en negreta).

- 5) A continuació, s'haurà d'iniciar el veritable procés d'ensenyança-aprenentatge, que es concreta en què l'alumnat dugui a terme les activitats que l'han d'ajudar a construir nous coneixements. En aquest punt som conscients que l'execució de les tasques pràctiques aclareix la comprensió de la teoria i, al revés, la comprensió de la teoria facilita la realització pràctica. I per facilitar la tasca, el professorat explicarà el material d'aprenentatge, il·lustrarà cada concepte amb exemples i aplicacions, i ajudarà a passar d'un concepte a l'altre, tot comentant les semblances i les diferències.
- 6) En acabar, el professorat haurà de fer una síntesi dels coneixements treballats i intentarà demostrar la relació existent entre els nous continguts apresos i les preguntes o problemes inicials que s'havien formulat al començament de cada apartat.

OBJECTIUS

A. LA COMARCA

- Interpretar un mapa de les comarques de Catalunya.
- Localitzar les comarques que envolten el Bages.
- Utilitzar les TIC per buscar informació.
- Identificar els municipis que formen part del Bages.
- Conèixer algunes diferències entre els municipis de la comarca.
- Distingir subdivisions i agrupacions de municipis dins de la comarca.
- Resumir les característiques principals dels mitjans de transport del Bages.
- Localitzar les diferents vies de comunicació de la comarca.

- Distingir les diferents línies ferroviàries que passen pel Bages.
- Distingir les característiques generals de la premsa comarcal.
- Identificar emissores de ràdio d'alguns pobles del Bages.

B. EL PAISATGE

- Interpretar representacions esquemàtiques sobre la formació de la Depressió Central Catalana.
- Resumir les característiques elementals del relleu bagenç.
- Situar les muntanyes més representatives del nostre relleu.
- Situar els cursos d'aigua més importants.
- Interpretar notícies de premsa.
- Utilitzar les TIC per obtenir informació.
- Classificar paisatges.
- Elaborar un climograma.
- Conèixer els tres grans grups de vegetació del Bages.
- Identificar alguns dels animals més representatius de la fauna bagenca.
- Apreciar l'ús secular que les persones han fet de l'entorn natural.
- Ser conscient de l'ús diferent que s'ha fet dels elements del paisatge natural en el temps.
- Mostrar-se crític amb algunes activitats humanes (individuals i col·lectives) que malmeten l'entorn natural.
- Sensibilitzar-se per les limitacions dels recursos naturals.
- Identificar paisatges paradigmàtics bagenços.

C. LES PERSONES

- Conèixer a grans trets l'evolució de la població de la comarca a través del temps.
- Identificar algunes de les feines que feien els habitants d'altres èpoques.
- Descriure les causes que van provocar el creixement de la població.
- Ser conscient de l'augment de la població del Bages en aquests últims anys.
- Reconèixer les diferents zones de creixement comarcal.

- Resumir les zones de procedència de la població bagenca.
- Conèixer com ha anat canviant el poblament a la comarca del Bages al llarg del temps.
- Conèixer algunes maneres de viure dels nostres avantpassats.
- Descobrir les característiques principals de l'habitatge tradicional català: la masia.
- Apreciar la relació que existeix entre la densitat de població, l'activitat econòmica i l'oferta de llocs de treball.
- Interpretar la informació proporcionada pels mapes temàtics.
- Conèixer els principals nivells d'organització política.
- Conèixer els elements constituents bàsics del Consell comarcal.
- Ser conscient d'algunes de les actuacions socioeconòmiques del Consell comarcal.

D. EL TREBALL I ELS RECURSOS

- Conèixer les principals característiques dels sectors econòmics de la comarca del Bages.
- Identificar les activitats econòmiques del sector primari, secundari i terciari.
- Conèixer els productes del sector primari que s'obtenen a la comarca del Bages.
- Identificar els municipis rurals de la comarca del Bages.
- Relacionar el tipus d'agricultura amb les característiques físiques i el clima de la comarca.
- Ser conscients del lligam existent entre agricultura i ramaderia en les explotacions agràries.
- Interpretar gràfics, mapes i taules de dades.
- Conèixer els canvis i l'evolució de l'activitat agrària al Bages.
- Conèixer el tipus d'indústria que hi ha a la comarca del Bages.
- Situar els municipis més industrials del Bages.
- Fer lectura d'imatges i treure'n informació.
- Adonar-se de com l'activitat industrial transforma el paisatge.
- Relacionar l'evolució i els canvis de la indústria amb els moviments de la població.
- Distingir entre diferents tipus de comerç: botiga petita, supermercat, hipermercat, mercat ambulat...

- Identificar Manresa com una de les principals àrees comercials de Catalunya.
- Utilitzar les noves tecnologies per cercar i obtenir una informació concreta.
- Identificar els principals serveis públics del propi municipi i de la comarca.
- Descobrir la importància de l'oferta dels serveis per tenir una bona qualitat de vida
- Adonar-se que els serveis se solen concentrar a les ciutats grans, en el nostre cas a Manresa.
- Conèixer els principals atractius turístics del Bages.
- Conèixer les manifestacions de cultura popular i festives pròpies del Bages.
- Situar en el temps diferents fotografies i/o imatges d'èpoques de la història de la comarca.

CONTINGUTS

A. LA COMARCA

Fets i conceptes

- La divisió territorial de Catalunya.
- Comarques de Catalunya.
 - Comarques que envolten el Bages.
 - La Setena regió.
 - La Catalunya Central.
- Els municipis del Bages.
 - Subdivisions municipals dins la comarca.
 - Diferències segons l'extensió, habitants, altitud o ocupació.
- Les vies de comunicació de la comarca.
 - Principals carreteres del Bages.
 - El transport urbà.
 - La doble xarxa ferroviària.
- La premsa comarcal.
- Les ràdios locals.
- Les revistes municipals i les revistes escolars.
- Les televisions locals i d'àmbit general.

Procediments

- Interpretació de mapes sobre la divisió territorial en comarques.
- Deducció de comarques a partir del seu contorn.
- Recerca d'informació a través d'Internet.
- Identificació de municipis en un mapa.
- Deducció de municipis a partir del seu contorn.
- Situació en una línia de temps de diferents mitjans de transport.
- Identificació d'itineraris amb l'ajuda d'un mapa de carreteres.
- Interpretació de llegendes dels mapes.
- Interpretació de la capçalera d'un diari.
- Localització en un mapa comarcal de les emissores de ràdio municipals.
- Recerca d'informació a través de preguntes orals.
- Distinció de símbols de diferents tipus de televisió.
- Interpretació de la informació a partir d'una graella de televisió.

Actituds

- Interès per conèixer els municipis de la comarca.
- Curiositat per saber alguns elements del municipi.
- Conscienciació de la importància del transport públic com a mitjà de transport.
- Curiositat per conèixer alguns mitjans d'informació locals o comarcals.

B. EL PAISATGE

Fets i conceptes

- La Depressió Central Catalana.
Com es va formar?
- El relleu del Bages.
Plans, altiplans i muntanyes.
- Els rius i rieres.
Característiques dels cursos d'aigua bagencs.
- L'aprofitament dels rius.
La Sèquia de Manresa.
- Els boscos de ribera.
- Les inundacions.
- Els paisatges.

Diversitat. Els paisatges naturals, humanitzats i mixtes.

- Els canvis del paisatge.
- Els elements modeladors del paisatge.
El clima.
La vegetació.
Distribució de les zones de vegetació.
Les brolles.
- La fauna.
Mamífers i aus.
Les activitats humanes.
- La difícil sostenibilitat.
Els incendis, la contaminació de les aigües, els runams salins...
- La protecció del paisatge.

Procediments

- Interpretació d'esquemes sobre la formació del relleu.
- Interpretació de llegendes dels mapes.
- Representació gràfica d'altituds de muntanyes.
- Representació gràfica de les longituds dels cursos d'aigua.
- Recerca d'informació a través d'Internet.
- Elaboració de resums per comunicar la informació obtinguda.
- Representació gràfica de precipitacions i temperatures en un climograma.
- Compleció de mapes conceptuals.
- Classificació de paisatges.
- Interpretació d'un fris temporal.
- Interpretació de representacions gràfiques de paisatges naturals.
- Extracció d'informació a partir de fonts periodístiques.

Actituds

- Valoració de la importància dels agents modificadors en la constitució dels paisatges.
- Interès per establir relacions de causalitat.
- Conscienciació sobre els fenòmens de les inundacions.
- Esforç per utilitzar adequadament eines bàsiques de recollida d'informació a través d'Internet.
- Interès i curiositat per conèixer el paisatge natural del Bages i valoració de la seva importància per a la vida humana.

- Interès per conèixer la diversitat de paisatges bagencs.
- Apreciació de les conseqüències que poden tenir els residus produïts per les persones en la configuració dels paisatges degradats.

C. LES PERSONES

Fets i conceptes

- L'evolució de la població de la comarca al llarg dels temps.
 - Causes i conseqüències de l'evolució de la població.
 - Els fogatges.
 - Les feines d'abans.
- La població comarcal actual.
- La població per grans sectors productius.
- La immigració actual.
- Evolució del poblament al llarg del temps a la comarca del Bages.
- Tipus de poblament del Bages.
 - Poblament concentrat.
 - Poblament dispers.
 - La masia: descripció de les seves parts.
- Les organitzacions politicosocials bàsiques.
 - Els municipis.
 - Els ajuntaments.
 - Els escuts municipals.
 - Les eleccions municipals.
 - La comarca.
 - El Consell comarcal.
 - Organització i funcions del Consell.

Procediments

- Interpretació d'una estadística de població d'alguns municipis de la comarca.
- Distinció de frases correctes a partir de la lectura d'una estadística.
- Comparació de dades estadístiques de població en dos moments determinats.
- Lectura i interpretació d'una imatge.
- Recerca d'informació.
- Lectura i interpretació d'un text.
- Anàlisi i comentari de dades estadístiques.

- Confecció i interpretació d'un gràfic de barres.
- Classificació de diferents variables a partir de dades estadístiques.
- Localització d'informació en una font cartogràfica.
- Situació en una línia del temps dels diferents tipus de poblament que s'han produït en diferents èpoques de la història.
- Obtenció d'informació a partir d'un dibuix.
- Identificació d'imatges a partir de les pistes que donen els textos.
- Relació de conceptes amb la seva definició.
- Aplicació dels continguts treballats a la realitat propera: el propi municipi.
- Deducció de respostes a partir de la informació que ofereixen les imatges: mapes, fotografies...
- Compleció de mapes conceptuals.
- Interpretació de mapes temàtics.

Actituds

- Valoració de l'esforç dels nostres avantpassats per superar les dificultats per viure.
- Interès per conèixer el nostre passat.
- Interès per establir relacions de causalitat.
- Promoció d'actituds de tolerància envers altres realitats culturals.
- Interès per conèixer les diferències que caracteritzen la vida en els diferents tipus de poblament: masia, poble, ciutat, colònia i urbanització.
- Interès per conèixer altres maneres de viure i d'organitzar-se.
- Respecte i valoració per les institucions socials i polítiques.
- Curiositat per saber les funcions i els serveis que ofereix el Consell comarcal.

D. EL TREBALL I ELS RECURSOS

Fets i conceptes

- L'agricultura.
 - Els cereals. La vinya. Els conreus de regadiu.
- La ramaderia.
 - Sistema intensiu de producció.
- La tradició industrial del Bages.
 - La indústria tèxtil abans i ara.

- La indústria extractiva o minera.
- La indústria metal·lúrgica.
- La indústria química.
- La indústria alimentària.
- La construcció.
- Els diferents tipus de comerç de la comarca.

Situació.

Característiques.

- Manresa: centre comercial del Bages.
- Els diferents tipus de serveis públics de la comarca del Bages: sanitaris, educatius, de seguretat, culturals, socials...
- Localització dels serveis públics a la comarca.
- Els principals atractius turístics del Bages:
 - Paisatge i història.
- L'agroturisme.

Procediments

- Interpretació de gràfics.
- Lectura i interpretació d'imatges.
- Representació gràfica de dades numèriques.
- Interpretació de mapes, gràfics i taules de dades.
- Situació de fets històrics en una línia del temps.
- Compleció de mapes a partir de la seva llegenda i de dades concretes.
- Diferenciació de fets i opinions.
- Obtenció d'informació de diferents fonts: pàgines, altres adults, Internet, observació directa, observació de fotos, articles de diaris...
- Expressió de conclusions i recerques.
- Classificació de conceptes.
- Relació de textos amb imatges.
- Formulació d'hipòtesis que es puguin comprovar amb facilitat.
- Utilització de pàgines web concretes per cercar i obtenir informació específica sobre un tema.
- Identificació d'imatges a partir de les pistes que donen els textos.

Actituds

- Valoració de la feina del pagès.
- Interès per conèixer maneres diferents de viure i d'organitzar-se.

- Apreciació de la importància que té el paisatge agrícola en la nostra comarca i de com pot ajudar a mantenir l'equilibri ecològic.
- Interès per conèixer com eren les indústries abans i en quines condicions es treballava.
- Conscienciació sobre l'impacte ambiental que sovint té la instal·lació de les diferents indústries en un indret.
- Interès per conèixer els diferents tipus de comerç que hi ha a la comarca i valoració dels aspectes positius i negatius de cadascun d'ells.
- Valoració positiva del fet que hi hagi persones que ofereixen serveis de manera voluntària als altres.
- Interès per respectar i fer un bon ús de tots els serveis públics.
- Valoració de la importància que tenen les diferents manifestacions del patrimoni històric i artístic de la nostra comarca.
- Interès per conèixer i respectar el patrimoni historicoartístic del nostre municipi i de la nostra comarca.

ACTIVITATS D'APRENENTATGE

A. LA COMARCA

1. On som?

Aquesta unitat introductòria ha de servir per situar la comarca del Bages dins del conjunt de les comarques de Catalunya. No es pretén que l'alumnat assoleixi el coneixement de totes les comarques catalanes, sinó que sàpiga treballar el mapa comarcal i observar la centralitat del Bages dins del conjunt territorial català.

Activitat 1

L'activitat pretén familiaritzar l'alumnat amb el mapa comarcal de Catalunya. Mitjançant l'observació i algunes pistes es busca que sigui capaç de trobar unes comarques determinades. Caldrà, abans de començar l'activitat, fer veure als alumnes els punts cardinals que hi ha representats al mig del Bages.

Activitat 2

Cal que l'alumnat, amb l'ajuda del mapa comarcal de la pàgina 2, distingeixi els contorns de sis comarques cata-

lanes. Un cop localitzades aquestes comarques, l'activitat es complementa amb preguntes sobre la situació del Bages respecte a altres comarques.

Activitat 3

En primer lloc, comentarem que podem classificar les comarques en funció de la seva situació en tres grans grups. Abans de fer l'activitat convé, amb l'ajuda del mapa comarcal de la unitat, buscar algunes comarques de cada grup. Un cop localitzades a la sopa de lletres i amb l'ajuda del mapa, completarem els noms que es demanen.

Activitat 4

S'ha de fer notar la centralitat del Bages dins el conjunt comarcal. Una vegada analitzada aquesta localització i amb l'ajuda dels mapes encerclarem les comarques que l'envolten. Posteriorment escriurem a cada comarca el seu número.

Pel que fa a l'exercici 5, s'ha de tenir en compte que s'ha d'anar a l'aula d'informàtica i accedirem a la pàgina web de la Diputació de Barcelona, www.diba.es. Farem clic a la part superior de la pàgina, on posa "Els municipis", i ens sortiran les lletres de l'alfabet. Premerem el botó del municipi que busquem i ja trobarem el nombre d'habitants del municipi i les dades de l'Ajuntament. Pitjarem allà on posa pàgina web i se'ns desplegarà informació del nostre municipi. Hi ha pobles que tenen una pàgina web molt completa i s'hi pot trobar molta informació, mentre que en altres és més general i no n'hi ha tanta. Recomanem abans de fer l'activitat mirar quina és la informació que podem obtenir del nostre municipi i pautar una mica el que volem que busquin el nostres alumnes.

2. Quants pobles?

El text introductori està pensat perquè l'alumnat s'adoni que els trenta-cinc municipis que formen el Bages no són iguals i que es poden fer classificacions molt diferents segons el nombre d'habitants, l'extensió, l'alçada a què es troben respecte el nivell del mar o la feina del seus habitants. Com és lògic es podrien establir altres criteris de classificació.

Activitat 1

En primer lloc cal fer servir el mapa de la pàgina 7 on apareix el nom dels trenta-cinc municipis. Després escriurem el nom de cada municipi en el mapa amb l'ajuda de la numeració. Una vegada situats els noms que es demanen, s'ha de completar el qüestionari amb l'ajuda del mapa.

Activitat 2

Llegirem el text introductori a l'activitat. Cal fer notar que molts noms de pobles tenen relació amb la paraula

castell i explicar el perquè (durant molt temps el Bages va ser terra de frontera entre els comtats catalans i la zona musulmana). Podem buscar quants municipis tenen la paraula *castell* en el seu nom o fins i tot algun nom relacionat amb un element defensiu, com és el cas de Sant Salvador de Guardiola (guàrdia*) o Sant Joan de Vilatorrada (torre).

L'activitat pretén que l'alumnat relacioni el nom de vuit municipis que tenen el seu nom compost i que posteriorment els situïn en el mapa de l'activitat 2. L'exercici es pot intentar fer sense l'ajuda del llistat de noms.

**guàrdia*: A l'alta edat mitjana, construcció de defensa o vigilància d'un nucli de poblament o d'un camí, especialment a les zones frontereres.

Activitat 3

Malgrat que el Bages el componen un nombre determinat de municipis, aquests no presenten unes característiques comunes. Per això, hem introduït un mapa de la comarca amb subdivisions que formen subcomarques.

En primer lloc, cal fer una lectura del mapa i veure les diferents subdivisions que s'han establert. També podem comparar-lo amb el de la pàgina 8, en què trobem una altra subdivisió: el Moianès. Després, passarem a fer l'activitat en què es pretén que l'alumnat busqui el seu municipi, distingeixi la subcomarca de la qual forma part i després anoti alguna característica comuna de tots els pobles que la formen.

Activitat 4

Amb l'ajuda de qualsevol mapa del Bages l'alumnat ha de buscar el nom d'aquests municipis a partir de la seva silueta. L'altra part de l'activitat està plantejada perquè l'alumnat busqui i localitzi tots els municipis que envolten el seu poble.

Es pot fer un pòster geogràfic del contorn del municipi i situar el nom dels municipis que l'envolten (o comarca) i alguna foto de cada un. Les imatges de cada poble es poden trobar fàcilment a www.diba.es.

3. Els mitjans de transport

És important ressaltar, a partir del text introductori, la centralitat de la comarca dins el sistema de transports de Catalunya. També comentar els diversos mitjans de transport i els tipus de carreteres que hi ha. No aconsellem analitzar les diferents vies segons la seva titularitat, ja que són conceptes molt complexos. Com a màxim, podem treballar les característiques de l'autopista o autovia respecte a les altres carreteres.

Activitat 1

En primer lloc, cal observar i comentar els diferents dibuixos que apareixen de mitjans de transport. Un cop

reconeguts escriurem cada un d'aquests números en el lloc corresponent de la línia de temps. S'han d'escriure dins dels fragments de la línia de temps corresponent.

Activitat 2

Abans de fer l'activitat cal que l'alumnat analitzi i interpreti el mapa; que s'adoni que cada carretera té una numeració en funció de la seva situació. No recomanem entrar a explicar la numeració de la xarxa viària, ja que és un tema molt complex. Com a màxim podem esmentar que la carretera amb una N vol dir nacional i amb una C, carretera de Catalunya.

Podem aprofitar l'exercici per reforçar la localització de diferents municipis de la comarca. Per fer l'activitat cal advertir l'alumnat que sempre s'ha de buscar el camí més recte.

Activitat 3

En primer lloc, cal interpretar el mapa del Bages de les línies de transport al municipi. Hem simplificat el recorregut de les diferents línies, ja que les hem ajuntat quan es trobaven amb una altra existent. Es pot comentar el tipus de xarxa radial que origina la centralitat de Manresa.

Per fer l'activitat de buscar informació, cal anar a l'aula d'informàtica i buscar la pàgina que s'esmenta. Després, cal buscar el nom del poble de l'alumnat i anotar les línies d'autobusos que paren al poble. Es pot ampliar l'activitat tot investigant on paren les línies d'autobusos, fer mapes de recorreguts municipals, horaris i freqüències de pas, preus del bitllet fins a Manresa, etc.

La pregunta final es pot fer en forma de debat i aprofitar per treure conclusions sobre els avantatges i inconvenients del transport públic respecte al privat. Podem recollir tota la informació i les conclusions del debat de forma gràfica.

Activitat 4

Cal analitzar el mapa de la xarxa ferroviària i observar que aquesta es concentra en la part inferior de la comarca. Segons les característiques del grup-classe es pot comentar i observar algun mapa antic on aparegui la xarxa ferroviària que anava cap al Berguedà.

L'altra part de l'activitat es pot resoldre fàcilment a partir de la lectura i interpretació del text introductori.

4. Els mitjans de comunicació

Per analitzar els diferents mitjans d'informació ens hem centrat en tres mitjans concrets: la premsa, la ràdio i la televisió. Però es pot ampliar amb l'anàlisi d'altres mitjans d'informació. Per això, recomanem comentar i interpretar l'estadística de l'ús de les noves tecnologies de la pàgina 19 i el mapa on hi ha telecentres i la seva funció a la comarca.

Activitat 1

S'ha de fer una lectura de tota la capçalera del diari i després completar el qüestionari. Es pot portar alguna capçalera del dia o alguna d'antiga del mateix diari i fer-ne una comparació.

Activitat 2

A partir de l'observació del requadre dels municipis que tenen emissores de ràdio i algun mapa comarcal del dossier, marcarem amb un punt o una trama cromàtica els municipis del Bages que tenen ràdio local. Cal no oblidar-se de completar la llegenda amb el símbol que hem fet servir per situar les emissores locals. Posteriorment completarem el qüestionari.

Activitat 3

Molts pobles de la comarca publiquen una revista d'informació local i amb una periodicitat variable. Es tracta que l'alumnat faci un petit treball de recerca (la biblioteca del poble és el punt d'informació més adient) i busqui quina revista o revistes s'editen al poble, quan surt, el preu, qui l'edita, quines seccions té, etc. La segona part de l'activitat exigeix anar a l'aula d'informàtica, connectar-se a la pàgina web del centre de Recursos Pedagògics del Bages i buscar les revistes escolars que s'esmenten. Es pot aprofitar per buscar-ne d'altres més properes o la de la mateixa escola i iniciar un intercanvi amb altres centres. I, al final, se'n pot fer una exposició.

Activitat 4

Abans de fer la classificació de les principals cadenes que es poden sintonitzar a la nostra comarca, recomanem tornar a llegir el fragment final de la pàgina 20. Després es complementarà el qüestionari.

B. EL PAISATGE

1. El relleu

Explicar el procés de formació geològica de la Depressió Central Catalana pot semblar que va més enllà de les capacitats de l'alumnat d'aquesta edat, però aquí no pretenem que assimilïn tots els conceptes que intervenen en el procés, simplement cal que els facin servir. Per treballar els temes de relleu considerem que és imprescindible que se'ls hagi posat en contacte amb el tema de la formació de la depressió, perquè sinó, no es pot entendre el relleu comarcal.

Activitat 1

S'han de localitzar els números i pintar les superfícies amb els colors explicitats en l'enunciat. A continuació s'ha de fer una lectura del mapa i respondre les dues qüestions.

S'ha d'explicar sempre que en els mapes, en especial els de relleu, és important diferenciar-hi els components amb color per fer-ne una lectura més fàcil i concretament amb colors de matisos graduals.

Activitat 2

Primerament cal localitzar els números que indiquen el lloc on hi ha les serres i recordar els aspectes elementals de l'orientació. S'han de llegir les descripcions de cada accident de relleu per tractar d'identificar el nom corresponent de l'element geogràfic al qual es refereix i, després, escriure'n el número.

Activitat 3

En primer lloc, s'ha d'intentar trobar el punt d'altitud en l'eix d'ordenades i després s'han de traçar els costats del triangle. És recomanable pintar finalment el triangle per facilitar la lectura del gràfic. El cim més alt del seu municipi l'hauria de proporcionar el docent.

S'ha de recordar que les altituds dels cims no es prenen des del peu de la muntanya, sinó des del nivell del mar. Per relacionar aquest exercici amb l'anterior es podria analitzar en quina de les serres estarien situats els cims.

Activitat 4

Primerament, s'han de comentar els esquemes i explicar què passa en cada cas. És el moment oportú per recordar que aquests fenòmens són molt llargs, que duren milions d'anys. Després s'ha de llegir i aclarir el significat de les frases ressaltades que s'han d'incloure en els textos. Finalment, només quedarà llegir les frases incompletes i anotar el text que falta.

2. Les aigües

Seria el moment adequat per recordar tots els cursos d'aigua del municipi propi, preferentment si se'ls ressaltava en un mapa municipal. També s'hauria d'explicar que el nom que duen els corrents d'aigua depèn de molts factors i que, per tant, no han d'associar unívocament el nom *riu* amb un curs llarg. És igualment necessari esmentar que un mateix riu o riera pot tenir diferents noms segons les contrades per on passa.

Activitat 1

Cal estudiar el mapa i ressaltar els dos rius principals, el traçat de les rieres i els nuclis de població que s'hi inclouen. A continuació, s'han de llegir les descripcions per endevinar quin número té cada un dels sis elements

hidrogràfics que falten. Per acabar, s'ha d'anotar el nom a la relació incompleta de la dreta.

Activitat 2

S'ha de trobar el punt que marca la distància en l'eix d'abscisses i després fer el rectangle. Ajudaria la lectura del gràfic si es pintessin de color blau. Finalment, cal anotar el nom dels rius i rieres que passen pel municipi.

Activitat 3

Per descomptat que per realitzar aquesta activitat s'ha d'anar a l'aula d'informàtica i accedir al web: www.iec.es/institucio/societats/ICHistoriaNatural/Bages/principal.htm, que correspon a la Delegació del Bages de la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN). Cal clicar l'etiqueta "El bosc de ribera" i anotar el nom de les espècies vegetals que apareixen en el text (estan ressaltats amb color blau). S'han de comparar amb les de la llista de les espècies que apareixen a l'exercici i, quan escaigui, acolorir la rodona. A continuació, es pot triar entre tres accions: a) tornar a accedir al web i clicar el nom de l'arbre per entrar a la imatge corresponent; des d'aquí cal clicar l'etiqueta "Índex d'espècies", obrir el nom de la planta corresponent i anotar la informació que s'exposa; b) cercar en el web Viquipèdia en català (<http://ca.viquipedia.org/wiki>) la planta que ens interessi; c) consultar una enciclopèdia de la biblioteca de l'escola l'espècie requerida.

Activitat 4

S'ha de llegir l'article tot recordant la situació dels nuclis de població que hi apareixen. Es pot comentar la periodicitat cíclica de les inundacions, com també la inevitabilitat (per les característiques climàtiques del nostre entorn) d'algunes malvestats relacionades amb els aiguats. S'ha de fer entendre que aquests fenòmens ens obliguen a tots a complir una sèrie de mesures preventives per alleugerir els estralls de les inundacions. Finalment, s'haurien d'identificar les conseqüències i tot seguit anotar-les.

3. Clima i espais naturals

Activitat 1

Abans de treballar el climograma cal explicar com es prenen les mesures: les temperatures, amb un termòmetre situat a una certa alçada i a l'ombra; i les pluges, amb uns dipòsits especials que després es "tradueixen" en litres per metre quadrat, o sigui, els litres que recolliríem si disposéssim d'un cub obert d'un metre de costat.

S'haurien de comentar les dades estadístiques (quin és el mes més fred, el més calorós, etc.). Després, caldria fer la ratlla corresponent a les pluges, tenint en compte l'eix y d'ordenades. Tot seguit, dibuixar els rectangles (millor si els pintéssim de blau). Cal recordar que els climogrames són uns diagrames que estan pensats perquè es visualitzi.

lit-zin fàcilment els mesos de secada: que són els mesos en què els punts de les temperatures superen els rectangles de les precipitacions. Finalment, cal respondre les qüestions sobre les valoracions trimestrals.

Activitat 2

Abans de tot, cal recordar què volen dir les unitats de precipitacions que apareixen a l'exercici i pintar les superfícies amb un color de tonalitat creixent, però deixant l'1 en blanc. A continuació i amb l'ajut del mapa es podrien identificar els puntets del mapa corresponents als municipis que apareixen en el qüestionari.

Abans de respondre les qüestions es podrien fer pràctiques de localitzacions, com ara: quin color li correspon al nostre poble? I a Sallent? I a Cardona?...

Activitat 3

Primerament, cal llegir les frases que s'han de situar i comentar-ne el significat. Després, es pot fer una lectura del mapa conceptual i identificar els "enigmes" que hi ha. Per acabar, s'han d'emplenar les etiquetes en blanc.

Activitat 4

Es pot començar analitzant les imatges fent-ne una descripció oral: són del nostre municipi? Les has vist alguna vegada? On són?... Després, cal analitzar els significats dels grups de classificació. Per últim cal anotar els números corresponents.

Aquestes activitats són recomanables i apropiades per ampliar-les amb materials fotogràfics aportats per l'alumnat o obtinguts en una "cacera fotogràfica" realitzada pel grup, a l'entorn del poble o en una sortida.

4. Vegetació i fauna

En aquestes activitats és gairebé imprescindible programar algunes sortides per analitzar *in situ* algunes espècies vegetals, especialment els arbres bàsics de la comarca: alzines, roures, pins blancs i pinasses. També fóra el moment convenient d'ampliar el tema amb alguna fitxa d'observació (annex 1).

Cal incidir, per contextualitzar la unitat, en els canvis que s'han produït en el paisatge vegetal de la comarca, que ha passat d'una desforestació molt accentuada (final del segle XIX), per l'ocupació de la vinya en els vessants de gairebé totes les costes del Bages, a la profusió de les pinedes actuals. Tot i que també es pot comentar que la vegetació natural que ens correspondria, els alzinars, està recuperant actualment una part de l'espai "perdut".

Activitat 1

Cal comentar algunes de les pràctiques agràries que es practicaven abans amb relació als boscos: carbó vegetal, llenya per a les llars, els forns de pa, els forns de guix, etc. A continuació, ja es pot comentar, de baix a dalt, el que representa cada dibuix. Tot seguit, s'han de llegir les descripcions i buscar la que correspon al dibuix del peu del fris (l'1), i així successivament.

Activitat 2

Cal descriure la imatge: pins baixos, poc fets i esclarissats i profusió d'arbusts. S'han de comentar els elements naturals i humans que fan que aquest paisatge sigui molt repetit a la comarca: clima eixut, incendis, desforestació persistent, etc.

Si es vol ampliar el tema es pot accedir una altra vegada al web sobre el medi natural, referenciat més amunt, i clicar l'etiqueta "Brolles i prats".

Activitat 3

En primer lloc, s'han d'identificar i explicar col·lectivament les característiques dels animals dibuixats. A continuació, s'han de llegir els ordres, amb les característiques de cada grup. Per últim s'ha d'endevinar l'exemplar corresponent que ha d'anar al mapa conceptual.

Al web sobre el medi natural del Bages, si cliquem l'etiqueta "Índex d'espècies" i la paraula "Mamífers" de la llista de la dreta, apareix una llista d'altres exemplars de la fauna bagenca.

Activitat 4

S'han de descriure oralment els ambients paisatgístics, diferenciats en el dibuix, tot comentant les característiques de cadascun. A continuació, s'han d'analitzar les espècies de cada ambient (com són? N'hem vist alguna vegada?...). Per acabar, cal que anotin la que considerin més significativa de les tres en l'etiqueta associada a l'ambient corresponent.

5. La difícil sostenibilitat

En aquesta unitat hi ha uns elements claus que s'haurien de comentar prèviament: a) el concepte de sostenibilitat: una forma d'organitzar l'activitat humana, de manera que la societat pugui cobrir les seves necessitats, però al mateix temps conservar l'ecosistema natural i la pervivència de les espècies; b) que el paisatge sempre s'ha modificat, sempre "s'ha deteriorat", perquè les persones sempre ens n'hem aprofitat; c) la diferència actual és que aquest fenomen es produeix amb un excés de dràsticitat i de magnitud. També seria el moment oportú de comentar i debatre alguns "conflictes" actuals sobre aquesta temàtica: carre-

tera del Suanya, construcció de la presó, el runam salí, el col·lector de salmorres, etc.

Per contextualitzar millor la unitat creiem que és imprescindible accedir al web Montsalat (www.lasequia.org/montsalat/) i visualitzar les imatges que s'inclouen a la "Galeria de fotos".

Activitat 1

Primerament cal llegir el mapa: observar quines zones han patit més incendis, comentar les possibles causes, fins a quin punt han afectat el municipi propi, constatar la poca incidència en el Moianès (recordar les característiques del seu clima i vegetació) i en el pla de Bages (desforestació anterior). A continuació, s'ha de llegir cada frase i fer el senyal on calgui.

Activitat 2

S'ha de llegir l'article i tot seguit començar a formular les possibles causes d'una contaminació. S'ha de fer referència als cursos d'aigua del municipi i recordar si hi ha hagut últimament algun abocament incontrolat i, si no és el cas, analitzar quins perills i possibilitats hi ha que es produeixi. Finalment, s'han de llegir les frases, comentar-les i fer el senyal on correspongui.

Activitat 3

En primer lloc s'ha de comentar la periodització cronològica de l'enunciat: *ara* (el nostre temps i el dels pares –per entendre'ns, des de la reinstauració de la democràcia fins a l'actualitat); i *abans* (el temps dels avis i besavis, que correspondria, més o menys, als dos primers terços del segle XX). Després, s'han d'anar llegint les frases, interpretar-les i temporalitzar-les per poder anotar la lletra corresponent.

Activitat 4

S'han d'analitzar les cinc imatges i comentar els elements que hi apareixen o s'hi insinuen. Es pot fer una anàlisi des del punt de vista de la sostenibilitat de cada paisatge. En primer lloc, es poden descartar els que clarament no són bagencs i si escau, es poden fer hipòtesis sobre la seva localització. Finalment, s'han de diferenciar els dos del Bages i anotar els elements que ens ho han suggerit.

C. LES PERSONES

1. Quantes eren, abans?

La lectura introductòria ha de servir perquè l'alumnat conegui que en altres temps naixia molta gent, però també se'n moria molta. Recomanem llegir i comentar el peu de la il·lustració de la pàgina 2, i també observar i inter-

pretar la imatge. Cal insistir en els grans canvis demogràfics que va representar la industrialització.

Activitat 1

El fogatge era el recompte de població que es feia fins al segle XVII. Cal tenir present que només es comptaven les cases (o focs) i no les persones que hi vivien. En general a Europa es considera que un foc volia dir que hi havia una mitjana de 4,5 persones. S'ha de tenir present que en aquests recomptes, que tenien finalitats fiscals, no hi constaven ni la noblesa ni el clergat. L'objectiu de l'activitat no és tant analitzar el nombre de gent, sinó veure que a cada poble no hi vivia gaire gent. En funció del grup-classe es pot calcular quants habitants representaven i compararlos amb l'actualitat.

Activitat 2

Abans de fer l'activitat s'ha de llegir el text introductori i la columna de la dreta i després relacionar amb fletxes el nom, amb el dibuix i el concepte. Cal escriure un número a cada rodona de les imatges i el mateix número a la seva característica. Per fer l'activitat inferior caldrà aclarir conceptes com *novícia*, *rabadà* o *monestir*.

Activitat 3

Primerament, comentarem les dades. Les d'abans de les primeres fàbriques són el total d'habitants per municipi del cens de 1857, mentre que les de després de les primeres fàbriques corresponen a dades de 1897. Tot seguit, localitzarem amb l'ajuda d'un mapa els sis pobles de l'estadística i comentarem la seva situació dins de la comarca.

Activitat 4

L'anàlisi i lectura d'una imatge és una font històrica molt important, ja que dona molta informació d'una època concreta. Després de fer l'activitat podem fer un breu text sobre aspectes de la vida d'abans en comparació de la vida d'ara.

També es poden buscar fotos antigues de gent del poble treballant. Alguns municipis del Bages tenen editats llibres de fotos antigues, altres tenen revistes que n'han fet algun recull i, si no, es pot fer un petit treball de recollida de material a partir de la història familiar de l'alumnat de la classe i fer-ne una exposició.

2. Quantes som?

Es tracta d'explicar les diferències de distribució de la població comarcal entre les valls fluvials del costat dels rius Cardener i Llobregat, que és on trobem els municipis amb major població, i els altiplans centrals i dels extrems de la comarca, on la població ha disminuït molt en els últims temps. Podem analitzar la taula de la pàgina 7 i

amb l'ajuda d'un mapa comarcal veure l'evolució que s'ha produït als pobles del pla i de l'altiplà.

Activitat 1

Les dades de la taula s'han aproximat a partir de les unitats de miler per fer-les més comprensibles i entenedores a l'alumnat.

En primer lloc, analitzarem la taula i després representarem aquestes dades en el gràfic de la pàgina 9. Ja s'ha marcat l'inici de l'histograma, com també uns valors orientatius perquè l'alumnat realitzi de forma correcta el gràfic. Posteriorment interpretarem el gràfic amb l'ajuda de les frases fetes.

Activitat 2

Per fer el mapa sobre el nombre d'habitants de cada municipi farem servir, i així ho indicarem a l'alumnat, una gradació de colors que anirà de fluix a fort.

Amb l'ajuda de les dades de la població de l'any 2008 de la pàgina 7 pintarem cada un dels municipis en funció de la llegenda establerta.

Activitat 3

Abans de fer l'activitat comentarem que una possible divisió de la població es fa en funció de la gent que treballa o no. D'aquí surten els conceptes de població jove, adulta i vella. Un cop aclarits els conceptes, pintarem el nombre de figures que ens indiquen les dades segons els tres grans grups d'edats. Es fa aquesta representació gràfica de 100 figures humanes perquè l'alumnat d'aquesta edat no coneix ni ha treballat el concepte matemàtic del percentatge.

Activitat 4

Tot i que l'activitat es pot fer sense cap suport cartogràfic recomanem tenir un mapamundi mural a la classe, o bé un atlas a cada grup de taules. D'aquesta manera, l'alumnat es comença a familiaritzar amb el mapa del món. A partir de l'activitat es pot aprofitar per fer un estadística senzilla del lloc de procedència de l'alumnat de la classe o de l'escola i cartografiar-ne els resultats en un mapamundi.

3. On vivim?

Activitat 1

Abans de fer aquesta activitat és convenient recordar els continguts estudiats i treballats al capítol segon (el paisatge) i, concretament, el subcapítol 2 referent als rius i rieres. Cal recordar la situació dels dos rius més importants del Bages, l'aprofitament de les seves aigües, la seva relació amb les vies de comunicació... Com en altres acti-

vitats és important tenir un mapa mural on es puguin situar els rius, els municipis i les vies de comunicació de les quals parlem. Després, ja es pot començar a fer l'activitat.

En primer lloc, cal fer una lectura molt acurada del mapa que hi ha dibuixat i treure'n el màxim d'informació possible: quins són els municipis més densament poblats (la definició de densitat de població està escrita al marge del mapa), on se situen bàsicament aquests municipis, si són els més extensos o no, si estan molt concentrats o si estan dispersos per la comarca. En segon lloc, caldria que els nens tornessin a mirar els mapes dels rius i rieres, els mapes de localització de l'activitat agrícola i industrial, el mapa de la localització dels serveis i el mapa de les comunicacions, i que compararessin i traguessin conclusions. Aquest és un treball que el mestre pot plantejar en grups petits i després posar-ho en comú. Observaran que coincideix el curs dels rius amb la situació dels municipis més densament poblats, amb la major oferta de llocs de treball i de serveis i, sens dubte, amb més i millors comunicacions. Finalment, podran respondre individualment a la pregunta plantejada en l'activitat, posant una creu en els requadres que hi ha al principi de cada una de les respostes que ells creguin correctes.

Activitat 2

Tal com diu la introducció de l'activitat, la masia forma part del paisatge i de la història de la nostra comarca i del nostre país i, és per això, que ens ha semblat important donar-li protagonisme. Per identificar cadascuna de les parts de la masia més típica de la plana i, per tant, del Bages, els alumnes hauran d'anar llegint cada part de la masia i la seva explicació, i immediatament buscaran la seva localització en el dibuix. Quan la trobin, comprovaran que respon a allò que diu la descripció i, aleshores, escriuran el número que l'assenyala en els puntets de davant del nom. Pot ser que quan llegeixin les descripcions hi hagi paraules que no saben o que no recorden: les haurien de buscar al diccionari.

Es pot fer una activitat d'ampliació per tal de conèixer altres tipus de masies de Catalunya i comparar-les amb les del Bages. També es pot fer servir el recurs de buscar fotos de diferents masies i intentar classificar-les entre tots, segons siguin de plana, d'alta muntanya o de costa.

Activitat 3

Hi ha dues fotografies ben diferents per tal que els nens i nenes puguin veure i deduir diferències, no només de forma, sinó de concepte. Es tracta que dedueixin i raonin les diferències entre el poblament dispers i el poblament concentrat, entre viure en una masia o viure en una ciutat. Cal fer una lectura atenta de les frases i pensar a quina fotografia fa referència. Un cop es tingui clar, es posarà una A si fa referència a la masia o una B si fa referència a una ciutat o un poble gran. Aquesta lletra s'ha de posar en majúscula i a dins del requadre que hi ha al davant de

cada frase. La foto A és una masia de Cardona, es veu des del castell, i la foto B és una vista de Manresa.

Finalment, després de veure quins són els avantatges i els inconvenients (que es poden ampliar col·lectivament amb aportacions dels alumnes) de viure en un tipus de poblament o un altre, caldrà que redactin la seva opinió sobre el tema i raonar-la. Ha de ser una resposta curta i clara.

Activitat 4

En aquesta activitat es tracta de relacionar el concepte amb la definició i amb la foto corresponent. El concepte i la definició tenen el mateix ordre, per tant, hauran de fer una fletxa que els uneixi i/o un subratllat del mateix color. Les fotos estan desordenades i, en aquest cas, caldrà buscar quina respon a cada concepte definit. Quan es trobi es farà la fletxa que uneixi definició i foto i/o es pot posar un puntet del mateix color que el subratllat que s'hagi utilitzat en el text. Finalment, caldrà que l'alumnat faci una reflexió sobre la seva localitat i pugui dir a quin tipus de model de poblament pertany. Després, hauran de buscar alguna localitat veïna amb un tipus de poblament diferent del seu. Hauran d'escriure el nom i també hauran d'escriure les característiques que el fan diferent del seu.

Aquesta última part de l'activitat és més enriquidora si es fa en petits grups, ja que els nens i nenes poden debatre entre ells, exposar opinions diferents, raonar les seves hipòtesis i, finalment, extreure'n una conclusió comuna.

4. Com ens organitzem?

A l'hora de tractar aquest tema sobre les institucions municipals i comarcals s'ha de tenir ben present que el contingut està sotmès a un procés modificador. La unitat fa referència als consells comarcals, però el nou Estatut, que està pendent d'unes disposicions del Tribunal Constitucional, suprimeix aquestes institucions, com també les diputacions provincials, i ho substitueix per les vegueries i el Consell de Vegueria. Malgrat aquesta situació, la realitat en el moment d'elaborar aquest material és que encara són vigents els consells comarcals.

Activitat 1

Es tracta de descriure en primer lloc els elements que apareixen a cada escut. Després, cal llegir les frases que pronuncia cada infant i establir la relació corresponent amb l'escut. Finalment, caldrà anotar el nom del poble a sota de cada imatge.

Per descomptat, també s'hauria de proporcionar a l'alumnat l'escut del propi municipi i recordar el significat dels elements que l'integren. Si està normalitzat, es pot fer esment del tipus de corona que hi ha (reial, ducal, comtal, baronial, etc.) i fer incís en el fet que això ens dona pistes sobre la història del poble.

Sobre el tema dels escuts municipals és interessant que el professorat accedeixi a l'adreça electrònica www.gencat.cat/municat/escuts/heraldica/heraldica_mu-

[nicipal.htm](#), on es pot trobar informació molt completa de la qüestió.

Activitat 2

S'ha de revisar el mapa i identificar el municipi propi i el dels voltants per tal de poder respondre a les preguntes. Per resoldre la tercera s'haurà d'accedir al web de l'Ajuntament (per exemple, a través de www.diba.es) i observar com l'equip consistorial es reparteix les responsabilitats.

S'ha de tenir en compte que les dades d'aquest exercici corresponen a les eleccions municipals del maig de 2007. També s'ha de considerar que el fet que un grup polític obtingui el major nombre de vots no vol dir necessàriament que governi, perquè la dinàmica electoral actual permet els pactes entre les candidatures. A l'annex 2 es pot observar una estadística apareguda al diari *Regió 7*, del 16 de juny de 2007, amb la informació dels grups que van obtenir més vots i els que van aconseguir l'alcaldia.

Activitat 3

Primerament s'ha de llegir el text i comentar-lo. Després s'ha d'explicar el significat de les quatre paraules ressaltades en el quadre de la dreta. Finalment, s'ha de llegir i interpretar el mapa conceptual per deduir el lloc on s'han d'anotar les paraules esmentades.

Activitat 4

Prèviament s'han de comentar en general les responsabilitats que recauen en els consells comarcals. Després s'han de llegir les propostes, comentar-les i diferenciar-les segons siguin d'acció municipal o supramunicipal. Les que compleixin aquest últim supòsit seran les que corresponen al Consell.

D. EL TREBALL I ELS RECURSOS

1. L'agricultura

Seria interessant parlar de com és la vida a pagès actualment, parlar de com s'han d'organitzar per tirar endavant i no abandonar l'ofici. Aquí es pot parlar de l'agroturisme, que de ben segur molts alumnes ja han practicat.

Activitat 1

Es tracta de veure que en qualsevol finca agrària hi ha una relació directa entre la ramaderia i l'agricultura. Caldrà deixar clar que aquesta relació actualment és imprescindible per tirar endavant l'explotació.

Primer de tot, s'observaran detingudament els dibuixos (l'esquema), la informació que donen servirà per com-

pletar correctament les frases de sota. Per completar les frases s'han d'utilitzar les paraules del requadre. Finalment, cal llegir el text resultant.

Activitat 2

Abans de començar l'activitat s'haurien de recordar els continguts estudiats sobre les característiques físiques i el clima de la comarca del Bages.

Primer de tot, cal observar bé els mapes i localitzar les comarques que hi ha situades en cadascun d'ells. Després, cal fer una primera lectura de les informacions que dona cada requadre. Finalment, es farà una segona lectura i s'anirà relacionant amb fletxes cada comarca amb la descripció que li correspon. Aquesta relació es pot fer amb fletxes que vagin de punt a punt, o bé es pot fer pintant del mateix color la comarca, el cercle del mapa i el cercle de la informació.

En aquesta activitat el mestre pot aprofitar per parlar de com són de diferents les comarques segons la seva situació geogràfica i de com això marca totalment el tipus d'activitats que s'hi desenvolupen. Es pot demanar a l'alumnat que porti fotos de paisatges agrícoles de les diferents comarques de Catalunya i aleshores es poden situar en un mapa comarcal de Catalunya fet en gran. Aquestes fotos es poden descriure, comparar...

Activitat 3

S'ha de recordar que el tipus d'agricultura que hi ha al Bages depèn molt del clima que tenim.

Hauran d'anar pintant els gràfics a mesura que vagin llegint la informació del requadre (amb el text *a* s'ha de completar el gràfic *a* i així successivament). Seria convenient que el mestre suggereixi els colors a utilitzar (verd pel regadiu, groc pel secà, per exemple), per facilitar la lectura i interpretació dels gràfics un cop acabats.

Un cop pintats, es farà la segona part de l'activitat: llegiran detingudament el primer paràgraf i l'identificaran amb un dels gràfics, aleshores escriuran la lletra del gràfic dins del cercle que hi ha davant de la informació. A continuació, seguiran el mateix procés amb el segon i tercer paràgraf.

Activitat 4

Es tracta d'identificar i localitzar en el mapa les diferents zones agrícoles de la comarca.

Primerament, cal observar bé els diferents mapes. Després cal llegir la primera frase (A) i identificar el mapa que il·lustrarà aquesta informació, i quan el trobem, escriurem la lletra A en el cercle que hi ha al costat del mapa. Farem el mateix amb les frases B, C i D.

2. La indústria i la mineria

Activitat 1

Es tracta d'interpretar i treure conclusions del gràfic que es presenta sobre el nombre de persones del Bages que treballen a la indústria i a la mineria. És important que abans de començar a fer l'activitat l'alumnat observi bé el gràfic i esbrini quina informació ens dona i com està distribuïda aquesta informació.

El primer que hauran de fer serà posar per ordre d'importància, tenint en compte el nombre de persones que hi treballen, les sis primeres activitats industrials o mineres del gràfic (cal que escriguin el nom complet de l'activitat). La segona pregunta dona peu a fer una activitat més col·lectiva, com comentar les indústries que hi ha al propi municipi, si hi treballa molta gent del poble, si ve gent d'altres pobles a treballar-hi, si és una indústria de capital estranger, si és una indústria familiar, quin tipus de productes fabriquen, amb quines matèries primeres... Després d'aquest treball oral i col·lectiu els escolars poden respondre individualment a les dues últimes preguntes de l'activitat.

Activitat 2

Amb aquesta activitat s'ha d'aconseguir que l'alumnat dedueixi quins són els factors que determinen la localització de les indústries i quina relació té la concentració de les indústries amb el nombre d'habitants, la densitat de població, l'oferta de serveis...

Primerament, llegiran atentament la informació que dona el quadre. Després es fixaran en la llegenda del mapa i identificaran el símbol que pertoca a cada tipus d'indústria (per facilitar la lectura es podria pintar cada pictograma d'un color diferent). Finalment, situaran les indústries en el mapa del Bages. Per fer aquesta activitat poden fer servir el mapa de l'apartat A2: «Som trenta-cinc municipis».

Dibuixaran un cercle de color dins de tots els municipis que hi ha a la primera fila de la taula, un quadrat de color dins de tots els municipis que hi ha a la segona fila de la taula, un triangle de color dins de tots els municipis de la tercera fila i un rombe de color dins de tots els municipis de la quarta fila. Un cop acabat el mapa es pot demanar que l'observin, que pensin i després que expliquin, primer oralment i després fent un petit resum escrit, en quina zona o zones del Bages es concentren les indústries i per què pensen que passa això.

Activitat 3

Abans de fer l'activitat seria interessant situar la imatge. Caldria fer una observació atenta de la foto i fixar-se en tots els detalls: entorn, tipus de construccions, carreteres i/o camins que s'hi veuen, paisatge, gent... Anar llegint les frases una per una i posar una creu en el quadre que hi ha al davant, si el que diu sobre els polígons industrials és veritat. Seguidament, llegiran els altres exercicis plante-

jats. Seria interessant tenir un mapa-mural de la comarca del Bages amb tots els seus municipis i així podrien situar els nuclis de població que a l'exercici diu que no tenen cap polígon industrial, o bé es podrien situar en el mapa de l'activitat anterior. Les respostes les hauran de consultar amb els pares o bé a la pàgina web del seu ajuntament, o bé anant al propi ajuntament i escriure-les a casa. És molt possible que a les localitats on hi ha més d'un polígon industrial no sàpiguen tots els noms i no es recordin de les empreses que hi ha. Aquestes informacions es poden posar en comú el dia següent a l'aula.

Activitat 4

Aquesta activitat ens ha de servir per fer un petit recorregut per la història de la indústria al Bages, tot remarcant alguns fets que hem pensat que són significatius, destacables i entenedors per als alumnes.

Abans de començar a escriure és important analitzar tota l'activitat. A la dreta hi ha una línia del temps on hi ha representats dos segles, el XIX i el XX, amb uns anys de referència que cal tenir presents. En aquesta línia estan ordenats cronològicament els fets històrics, amb dos espais en blanc per tal que els escolars la puguin completar. Per això cal que llegeixin les dues frases A i B, i després de pensar a quina part del fris les col·locarien, posaran en el requadre del costat de cada lletra el nombre corresponent. Si es creu convenient, es pot fer copiar el text en els requadres blancs. Seguidament, faran la lectura ordenada (de l'1 al 6) de tots els fets destacats i escriuran el nombre que pertocaria a cada dibuix.

Altres fets que es podrien comentar amb l'alumnat (dins aquesta franja de temps) són: a) l'any 1818 es posa en funcionament la fàbrica dels Panyos a Manresa i es considera aquest fet com l'inici de la revolució industrial al Bages; b) l'any 1840 al Bages hi havia 227 filatures i 158 fàbriques de teixir; c) l'any 1859 arriba el ferrocarril a Manresa, d) als voltants de l'any 1850 s'instal·la el primer vapor a Manresa; e) l'any 1924 s'ubica al Bages l'empresa Pirelli; f) als anys seixanta del segle XX es produeix un important desenvolupament de les indústries d'accessoris automobilístics i comencen a arribar les primeres multinacionals.

3. El comerç

Activitat 1

Els escolars han de fer fletxes d'entrada i sortida del Bages, tal com indiquen les frases que hauran llegit prèviament. Seria convenient predeterminar dos colors diferents segons entrin o surtin del Bages. A continuació, es llegiran les tres preguntes que hi ha a sota del mapa i caldrà que les responguin a casa demanant la col·laboració dels pares. Les respostes es poden posar en comú en una pròxima sessió.

En aquesta activitat es pot aprofitar la informació afegida al mapa sobre les principals àrees comercials de Catalunya per parlar amb els nens i nenes d'on estan situades, comparar les seves característiques, preguntar si han anat a alguna d'aquestes ciutats, etc. Es pot demanar a

l'alumnat que porti a la classe fotografies d'aquestes localitats per comentar-les, descriure-les, comparar-les amb Manresa...

Activitat 2

Seria interessant, abans que els alumnes facin l'activitat, parlar de la diferència entre un fet i una opinió, posar exemples, demanar opinions sobre un tema concret i profer perquè després expressin fets sobre aquest mateix tema.

Sovint és complicat fer aquesta distinció perquè, desgraciadament, es practica poc, però és important que l'alumnat l'apregui perquè l'ajudarà a parlar amb més precisió dels diferents temes i a ser més crítics. Observaran la foto i es fixaran en tots els detalls: on se situa, què hi ha, què fan les persones, com es relacionen... Després aniran llegint les diferents frases i les aniran relacionant amb els fets o amb els conceptes, tot dibuixant una fletxa que vagi fins a la rodona correcta.

Activitat 3

La primera part es pot fer després de fer una passejada o un itinerari preparat prèviament pel mestre pels carrers de la localitat. O bé es pot demanar que els nens i nenes, per grups, ho facin com a deures. La segona taula de l'activitat l'haurien d'omplir amb l'ajut dels pares per tal que sigui més completa.

Les dues activitats s'haurien de posar en comú i comentar col·lectivament a la classe per treure conclusions sobre el tipus de comerç que predomina a la seva localitat, si tenen prou oferta, si pensen que és un inconvenient desplaçar-se en el cas que ho hagin de fer...

Activitat 4

Es tracta que l'alumnat, per parelles, entri a la pàgina web que s'indica i amb la informació que hi trobarà ompli la taula de l'activitat. És possible que en una localitat trobin que s'hi fa més d'una fira important, aleshores poden optar per la que els sembli més significativa o per la que coneguin, o bé apuntar-les totes dues. En la columna de quan la fan: cal anotar-hi la data exacta (dia, mes, setmana o època de l'any). Quan la taula estigui plena, contestaran les preguntes de sota. Les respostes a aquestes preguntes s'haurien de posar en comú per tal d'enriquir i ampliar la informació sobre aquest tema.

4. Els serveis

Activitat 1

S'ha de fer una lectura i interpretació del quadre. Han de llegir les preguntes una per una i buscar la resposta en la columna adequada. Cal que responguin amb frases completes i ben estructurades, per exemple: "les localitats

que disposen de tots els serveis són les que tenen més de 12.000 habitants”. L’última pregunta es pot fer primer col·lectivament i aprofitar per treballar les actituds i els valors.

Activitat 2

Per fer aquesta activitat també necessitaran l’ajut del mapa de l’apartat “Som trenta-cinc municipis”, pàg. 7. Quan llegeixin la pregunta, abans de respondre-la, en primer lloc hauran de localitzar en el mapa els municipis propers a Sallent; en segon lloc hauran de comprovar amb l’ajut de la taula de l’activitat anterior quants habitants ha de tenir un municipi per disposar d’hospital i, després, localitzar el municipi més proper a Sallent amb aquest servei. Aniran seguint el mateix procés en totes les preguntes.

Aquesta activitat, com moltes d’altres, permet encetar una conversa amb l’alumnat sobre els inconvenients i els avantatges de viure en pobles petits o grans; si les distàncies a recórrer entre les diferents poblacions del Bages són llargues; si les comunicacions són bones, etc., sempre relacionat amb la necessitat d’alguns serveis.

Activitat 3

La primera part d’aquesta activitat es pot plantejar en petits grups i es pot deixar que consultin allò que no saben o no estan segurs a la pàgina web de l’ajuntament de la seva localitat. Han de fer un dibuix que representi cadascun dels serveis de la taula i després cal que marquin amb una creu tots els serveis de què disposen a la seva localitat. Un cop tenen la taula plena, individualment faran un petit text que resumeixi la informació recollida.

Activitat 4

Tot i que aquest tipus d’activitat pot semblar molt fàcil i mecànica és una activitat que treballa la capacitat d’analitzar, estructurar, comparar, aplicar uns criteris i, finalment, classificar correctament. Han d’anar llegint i escrivint el nom de l’ofici o la professió en el quadre que pertoqui. Quan s’acabi de fer la classificació es podria parlar de les professions dels pares i mares dels escolars i també classificar-les.

5. El turisme

Activitat 1

Amb l’article escollit en aquesta activitat es pretén que els alumnes es puguin adonar que al Bages hi ha un extens patrimoni històric i artístic, molta part del qual encara està per restaurar i, per tant, per descobrir. Cada vegada més els ajuntaments dels diferents municipis prenen consciència de la importància d’exhibir i explotar turísticament qualsevol tipus d’atractiu, ja sigui paisatgístic, monumental, d’entorn, d’oferta d’activitats lúdiques...

Els nens i nenes llegiran el títol i el resum de l’article, observaran bé el mapa amb la llegenda corresponent i la taula, i després contestaran a les dues preguntes de sota, posant una X en el requadre de l’opció que creguin que és la correcta. Dels tres castells visitables es pot trobar informació a les següents pàgines web: www.cardona.cat; www.balsareny.net; www.suria.diba.es.

Activitat 2

Han de relacionar les explicacions d’algunes de les festes més populars que se celebren a la nostra comarca (columna de la dreta) amb els dibuixos que les il·lustrarien (columna de l’esquerra). Per fer-ho, poden utilitzar fletxes que vagin del cercle al puntet negre corresponent, o bé poden utilitzar cinc colors diferents per fer parelles de text i dibuix.

Un cop acabada de fer la relació es pot demanar als alumnes que parlin de la festa o festes que se celebren a la seva localitat. Les poden descriure, poden buscar i relatar alguna llegenda relacionada amb la festa, poden explicar els seus orígens i l’evolució al llarg de la història. Si tot això no ho saben, se’ls pot demanar que s’informin a casa, amb els pares i amb els avis i, aleshores, treballar-ho un altre dia.

Activitat 3

Cal fer l’activitat davant de l’ordinador, de manera individual o bé en parelles. Han de copiar el nom de la pàgina web donada en el cercador i obrir-la. Amb la pàgina web oberta serà fàcil anar contestant les diferents qüestions proposades. Quan tots els escolars hagin acabat la feina, es pot posar en comú les rutes triades i el perquè s’han interessat per aquesta ruta i no per una altra.

Activitat 4

És important insistir, a l’hora de fer aquesta activitat, en la importància que tenen molts dels edificis antics, perquè ens ajuden a entendre com vivien i com treballaven els nostres avantpassats. És molt important situar-los en el temps a partir de l’eix cronològic.

Primerament, es llegirà el text 1 sobre el dolmen, se situarà en el temps i finalment es buscarà quina és la seva fotografia segons les característiques descrites. Quan la tinguem identificada posarem el número 1 en el requadre que hi ha al costat de la fotografia. Després, es llegirà el text 2 i seguirem el mateix procés... i així fins acabar amb els sis edificis.

S’ha intentat que hi haguessin representats els estils més significatius de la nostra comarca. Aquesta activitat es pot ampliar portant fotos d’edificis importants del Bages, que es poden trobar en catàlegs dels diferents ajuntaments, del Consell Comarcal del Bages, de l’Oficina de Turisme de Manresa, i classificar-los segons els estils i l’època històrica a la qual pertanyen. Amb aquestes imatges es podria elaborar un mural. Per ampliar els continguts i/o les

activitats de l'apartat del turisme es pot recórrer a diverses pàgines webs interessants:

www.bagesturime.net;
www.elcardener.com;
www.portalsmontserrat.net
www.serradecastelltallat.com;
www.firesifestes.com.

SOLUCIONARI

A. LA COMARCA

1. On som?

- 1: a) Garraf; b) Val d'Aran; c) Segarra; d) Gironès; e) Osona.
- 2: a) Solsonès – Maresme – Montsià – Bages – Berguedà – Anoia; b) al nord del Barcelonès; c) el Priorat; d) del Baix Llobregat que del Maresme.
- 3: a) Segarra – Segrià – Anoia; b) Garraf – Montsià – Maresme; c) Cerdanya – Aran.
- 4: s'han de marcar 7 – 11 – 2 – 4 – 6 – 12.

2. Quants pobles?

- 1: Balsareny – el Pont de Vilomara – Súria – Talamanca – Monistrol de Montserrat – Sant Fruitós de Bages i Sant Salvador de Guardiola.
- 2: Sant Mateu de Bages, Sant Salvador de Guardiola, Sant Vicenç de Castellet, Monistrol de Montserrat, Santa Maria d'Oló, Sant Joan de Vilatorrada, el Pont de Vilomara, Aguilar de Segarra.
- 3: les quatre respostes són obertes, ja que estan en funció del municipi on hi ha l'escola.
- 4: Sant Vicenç de Castellet – Artés – Navarcles – Fonollosa – Balsareny. Les altres respostes són obertes, ja que estan en funció del municipi on hi ha l'escola.

3. Els mitjans de transport

- 1: Temps actuals: 9 – 8 – 7; En temps dels avis i els besavis: 5 – 1 – 4; Abans dels besavis: 3 – 2 – 6.
- 2: C – 55, C – 16, C – 37, C – 25, C – 55, N – 141, C – 59
- 3: a) Gaià; b) Pequè hi viu poca gent; c) per Manresa; d) i e): son respostes obertes
- 4: a) Castellbell i el Vilar, Sant Vicenç de Castellet, Sallent, Monistrol de Montserrat, Aguilar de Segarra; b) Renfe: línia ampla, logotip dins d'una rodona i tren amb la

lletra C; Catalans: línia estreta, logotip sense rodona i tren a la dreta de la imatge.

4. Els mitjans de comunicació

- 1: a) 30 anys, b) 1 euro, c) perquè ofereix principalment informació de les comarques que estan situades al centre de Catalunya, d) respostes correctes: 1 - 2 - 5.
- 2: a) tenen emissores de ràdio: Cardona, Manresa, Sallent, Navàs, Pont de Vilomara, Sant Fruitós de Bages, Castellbell i el Vilar, Monistrol de Montserrat, Sant Salvador de Guardiola, Artés, Balsareny, Súria, Sant Vicenç de Castellet i Sant Joan de Vilatorrada, b) Respostes correctes: 2 – 5 – 7.
- 3: a) les respostes són obertes, ja que estan en funció del municipi on hi ha l'escola; b) Globus - CEIP Catalunya - Navarcles; Güeppo - CEIP Joan de Palà - La Coromina; Pont de Llapis - CEIP Sant Vicenç - Sant Vicenç de Castellet; L'Estel fugaç - CEIP Pare Algué - Manresa; El Tinter - CEIP Monsenyor Gibert - Sant Fruitós de Bages; La Crinca - Escola Pià - Moià; El Globus informatiu - Santa Rosa de Lima - Dominiques-Manresa; La Guardiola - CEIP Montserrat - Sant Salvador de Guardiola.
- 4: a) Estatals: TV1, TV2, Antena 3, Tele 5, La Sexta, Cuatro; Catalunya: 33, TV3; Bages: TV Manresa, Canal Català Central, Canal Taronja; b) Canal Català Central; c) TVM, d) TVM, e) 20,30 - 21,00 - 23,00.

B. EL PAISATGE

1. El relleu

- 1: a) el centre; b) per sota dels 800 m.
- 2: 4 Serra de Rubió, 1 Altiplans del Moianès; 2 Serra de l'Obac, 6 Serra de les Garrigues, 5 Serra de Castelltallat, 3 Massís de Montserrat, 7 Serra de Castelladral.
- 3: completar el gràfic.
- 4: les capes de sediments / erosionar / les valls fluvials / els pobles i les indústries.

2. Les aigües

- 1: 11 riera Gavarresa, 6 riera de Rajadell, 5 riera de Fonollosa, 10 riera de Calders, 7 riera de Guardiola, 8 riera de Mura.
- 2: completar el gràfic.
- 3: canyís, om, àlber, salze.
- 4: a) es va endur maquinària i matèria primera d'alguna fàbrica de la vora del riu, b) va quedar incomunicada alguna colònia, c) alguns nuclis es van quedar sense

abastiment d'aigua potable, d) es van tallar algunes carreteres, e) es van inundar algunes indústries...

3. Clima i espais naturals

- 1: a) completar el climograma, b) el segon, c) el primer, d) el tercer.
- 2: a) pintar el mapa, b) Sant Feliu Sasserra, Cardona, Sant Salvador de Guardiola, c) Sant Mateu de Bages i Sant Joan de Vilatorrada, d) Mura.
- 3: a) a la columna de l'esquerra del mapa conceptual hi ha d'haver (de dalt a baix): mediterrani, rius i rieres amb poca aigua, pinedes. A la columna de la dreta: humanitzat, camps de conreus, urbanitzacions.
- 4: de dalt a baix i d'esquerra a dreta: 6, 2, 4, 1, 5, 3.

4. Vegetació i fauna

- 1: 1d, 2e, 3a, 4c, 5b
- 2: a) la primera descripció és la de la brolla, b) cal buscar les espècies seguint el mateix mètode que hem detallat en l'activitat B2.3
- 3: D'esquerra a dreta: eriçó, ratpenat, guineu, porc senglar, llebre, esquirol.
- 4: Anotar una de les tres aus.

5. La difícil sostenibilitat

- 1: s'han de senyalar: 2, 3, 4, 6
- 2: s'han de senyalar 1, 2, 8
- 3: A (3, 4, 9), B (2, 6, 7, 12, 14, 15, 16), C (1, 5, 8, 10, 11, 13)
- 4: són paisatges bagencs: 1, 5; els elements que es poden esmentar: el riu encaixonat, els altiplans, les costes o vessants, les fàbriques al costat del riu, el massís de Montserrat...

C. LES PERSONES

1. Quantes eren, abans?

- 1: a) més, b) menys, c) més gran, d) més cases, e) una quarta part.
- 2: a) relacionar: Pagesa – 2 – Treballa les terres...; Senyor – 4 – És l'amo de les terres...; Artesà – 3 – Té un taller (un obrador) generalment a la ciutat...; Monjo – 1 – Es dedica a resar...; b) monja – pagès – pagesa – monjo – noble.
- 3: a) Perquè en uns hi havia indústries que oferien treball; b) Perquè moltes famílies van deixar la feina de pagès

i van preferir anar a viure i treballar a les fàbriques tèxtils que hi havia als pobles de la vora dels rius; c) Perquè era on s'instal·laven les fàbriques tèxtils.

4: Ho podem respondre: 1, 2, 5, 9, 10.

2. Quantes som?

- 1: a) ha crescut en aquests anys; b) va augmentar més que del 2000 al 2008.
- 2: menys de 1.000: Aguilar de Segarra, Calders, Castellfollit del Boix, Castellnou de Bages, l'Estany, Gaià, Marganell, Monistrol de Calders, Mura, Rajadell, Sant Feliu Sasserra, Sant Mateu de Bages, Talamanca; de 1.000-3.000: Avinyó, Callús, Castellgalí, Fonollosa, Monistrol de Montserrat, Sant Salvador de Guardiola, Santa Maria d'Oló; de 3.000 a 10.000: Artés, Balsareny, Cardona, Castellbell i el Vilar, Moià, Navarcles, Navàs, el Pont de Vilomara i Rocafort, Sallent, Sant Fruitós de Bages, Sant Vicenç de Castellet, Santpedor, Súria; més de 10.000 Manresa i Sant Joan de Vilatorrada.
- 3: són verdaderes les frases: 3 - 5.
- 4: d'esquerra a dreta i a dalt: Vanessa – Nikita – Sokaira; a baix: Edgar – Mohamed – Fàtima – Ganesh.

3. On vivim?

- 1: són correctes les frases 1 i 2.
- 2: 1-corrals; 2-rellotge de sol; 3-golfes; 4-primer pis; 5-galeria; 6-balcó; 7-entrada principal; 8-pedris; 9-espitllera; 10-planta baixa
- 3: a) B, A, B, A, B, A; b) la resposta és oberta
- 4: a) Poble - Localitat petita... - foto 5; Ciutat - Localitats que superen... - foto 2; Colònia - Petit nucli... - foto 1; Urbanització - Grup de xalets... - foto 3; Masia - casa de pagès... - foto 4; b) la resposta és oberta perquè depèn d'on visqui l'alumnat que fa l'activitat.

4. Com ens organitzem?

- 1: Arnau - amb el quart escut; Laura - amb el primer escut; Anna - amb l'escut que és més a l'esquerra; Hamir - amb l'escut del mig de la dreta.
- 2: les respostes són obertes perquè depenen del lloc on viu l'alumnat.
- 3: d'esquerra a dreta i de dalt a baix: 33 consellers, vicepresident, ple, comissions.
- 4: són tasques del Consell: 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11.

1. L'agricultura

- 1: a) fems, b) creixement, c) pinso, farratge i palla.
 2: Bages – 3r requadre; Pallars Jussà – 4t requadre; Baix Ebre – 1r requadre; Maresme – 2n requadre.
 3: a) pintar el gràfic; b) 1 – c, 2 – b, 3 – a.
 4: 1r mapa: B; 2n mapa: D; 3r mapa: A; 4t mapa: C.

2. La indústria i la mineria

- 1: a) indústria del metall, indústria tèxtil i de la pell, indústria alimentària, indústria de la fusta i el moble, indústria química i activitats extractives; b) les respostes són obertes.
 2: la majoria d'indústries queden concentrades a la part central de la comarca, a la riba dels rius Cardener i Llobregat.
 3: a) les frases que cal assenyalar amb una X són la 1, la 2, la 5 i la 6; b) les respostes són obertes.
 4: A-1, B-5, C-2, D-4

3. El comerç

- 1: a) han d'arribar tres fletxes al Bages des del Berguedà, la Segarra i el Solsonès; han de sortir tres fletxes de la comarca del Bages cap al Barcelonès, Osona i Vallès Occidental; b) les altres respostes són obertes.
 2: són "fets" la frase segona, quarta i cinquena.
 3: són respostes obertes
 4:

Artés	Festa Verema	Final de setembre
Balsareny	Fira d'artesanía	1r diumenge desam.
Cardona	Cardona-fira	Inici de juny
Manresa	Fira de l'aixada	Mitjan febrer
Moià	Fira-mercat	Mitjan setembre
Monis. M.	Fira coca i mató	Final d'octubre
Navarcles	Fira mercat	Final de març
Navàs	Fira de primavera	Final d'abril
Sallent	Mercat de Sta. Llúcia	Mitjan desembre
Sant F. B.	Firantic	Final d'abril
Santa M.O.	Fira de Nadal	Mitjan desembre
Santpedor	Fira de St. Miquel	Final de setembre
Súria	Fira Medieval	Novembre

En la ressenya de cadascuna de les fires hi ha altres pàgines web que el mestre pot fer servir com a recurs per ampliar el tema. Concretament, n'hi ha una de força interessant per fer aquesta activitat:
www.firesifestes.com.

4. Els serveis

- 1: a) les localitats que disposen de tots els serveis són les ciutats que tenen més de 12.000 habitants; b) les localitats que tenen menys serveis són els pobles petits que no sobrepassen els 1.000 habitants; c) els habitants d'aquests pobles petits quan necessiten algun dels serveis que no tenen s'han de desplaçar fins al poble gran o la ciutat més propera; d) és una resposta oberta que seria convenient comentar col·lectivament.
 2: a) Per operar-se, els habitants de Sallent han d'anar a Manresa; b) els nens i nenes de Marganell han d'anar a estudiar l'ESO a Sant Vicenç de Castellet; c) les persones de l'Estany per fer-se les anàlisis de sang han d'anar a Moià; d) les famílies de Gaià que necessitin llar d'infants per als seus fills hauran d'anar a demanar plaça a Sallent, a Navàs o a Balsareny; e) els habitants de Cardona s'han d'anar a fer el passaport a Manresa.
 3: respostes obertes
 4: *serveis educatius*: mestra, professor d'institut, administrativa d'una universitat; *serveis sanitaris*: infermera, dentista, pediatre, cirurgià, recepcionista d'un hospital; *serveis culturals*: bibliotecari, guia d'un museu, actriu; *serveis de seguretat*: bomber, guàrdia urbà, mosso d'esquadra, policia local, vigilant; *serveis socials*: assistent social, animadora de carrer; *serveis de comunicació*: redactora d'un diari, locutor de ràdio, carter, administrativa d'una oficina de correus; *serveis de transport*: transportista, conductora d'autobús, taxista; *hotelleria i restauració*: recepcionista d'hotel, cuinera, cambrera.

5. El turisme

- 1: a) la frase correcta és la segona; b) la frase correcta és la primera.
 2: Caramelles de Súria i Callús - dibuix 2; Ball del Bo-Bo - dibuix 1; Corre-bou de Cardona - dibuix 5; Festa de l'Arròs de Sant Fruitós - dibuix 4; Pollo de Moià - dibuix 3.
 3: a) Valls del Montcau. Consorci per a la Promoció Turística; b) Mura, Navarcles, el Pont de Vilomara i Rocafort, Sant Fruitós de Bages i Talamanca; c) 16 el Pont de Vilomara, 17 Mura, 18 Talamanca, 19 Navarcles i 35 Sant Fruitós de Bages; d) resposta oberta segons la ruta escollida.
 4: 1a foto - 1; 2a foto - 5; 3a foto - 4; 4a foto - 3; 5a foto - 2; 6a foto - 6.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

- AD (1980). *El Bages. Aproximació al medi natural i humà de la comarca*. Manresa: CECB/Montblanc-Martín.
- AD (1997). *Guia d'espais d'interès natural del Bages*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages / Institució Catalana d'Història Natural.
- AD (2003). *Guia del Bages. Els municipis i el seu patrimoni històric, artístic i natural*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.
- AD (2007). "Nous paisatges, noves mirades". *Perspectiva Escolar*, 311.
- Anuari estadístic del Bages 2005/06*. Consell Comarcal del Bages.
- ARRONDO, Lluís; JAUMOT, Miquel (1988). *La Ruca. Una aproximació al Moianès*. Alella: Pleniluni.
- BADIA, Joan et alt. (1994). *El Bages*. Manresa: Edicions Intercomarcals SA.
- Bages 2000. Conclusions del Programa*. Consell Comarcal del Bages.
- BALLÚS, Glòria (2000). *Els municipis del Bages. Llocs d'interès i elements festius*. Manresa: CEB.
- BORRÀS, Antoni; JUNYENT, Francesc (1993). *Vertebrats de la Catalunya central*. Manresa: Edicions Intercomarcals SA.
- BOSOM, Sebastià et alt. (1994). *El patrimoni històric i artístic*. Manresa: Edicions Intercomarcals SA.
- CASES, Adrià (2004). *Les pedres de la Sèquia. Un recorregut pel seu paisatge*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.
- Catalunya la Fàbrica d'Espanya. Un segle d'industrialització catalana*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1985.
- CERVERA, Manel et alt. (1994). *Parcs naturals, paisatges i rutes*. Manresa: Edicions Intercomarcals SA.
- CLAPERS, Montserrat; CASAS, Isabel (1991). *La vegetació del Moianès*. Moià: Raïma.
- COMAS, F.; HERNÁNDEZ, D. (2006). *La meva primera història de Manresa*, Manresa: Edicions Parcir i Zenobita edicions.
- COMAS CLOSAS, Francesc; SERRA SANTALLUSIA, Josep Antoni (1988). *Dossier per treballar les ciències socials al cicle mitjà*. ICE de la UAB.
- Dictamen sobre la situació del comerç a la comarca del Bages*. Consell Econòmic i Social del Bages / Consell Comarcal del Bages.
- FRIGOLA, Ricard; LLARCH, Enric (1986). *Viladomiu Nou: Colònia Tèxtil. Economia Industrial*. Barcelona: Graó.
- MATA PERELLÓ, J. M.; JUNYENT MAYDEU, F. (1986). "Introducció a l'estudi del relleu del Bages", *Xaragall*, 13.
- OLIVERAS, J.; GIMÉNEZ, J. A. (1992). *El Bages. Transició industrial i centralitat territorial*. Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- PIÑERO, Jordi (2002). *Manresa, ciutat mil·lenària*. Manresa: Angle editorial.
- RODÓ, Jordi (dir.) (2006). "Estudi sobre els potencials de promoció econòmica del Bages. La sostenibilitat com a element d'identitat comarcal". Consell Comarcal del Bages.
- ROS MARIMON, Eva; FERRER DOMÈNECH, Eva; COSTA PALOU, Jordi (2006). *Dossiers comarcals: el Bages*. Generalitat de Catalunya. Departament de Comerç, Turisme i Consum.
- SERRA SALA, Joan Maria; SERRA SANTALLUSIA, Josep Antoni (1981). *Bages, Berguedà, Solsonès*. Barcelona: Rosa Sensat.
- SERRA, Ricard (1986). *Comarques i subcomarques de Catalunya*, vol 2. Mollerussa: Agrupació Catalana Col·lecció de Promoció Excursionista.
- SOLÉ SABARÍS, Lluís (dir) (1964). *Geografia de Catalunya*. Barcelona: Aedos, vol II.
- VALLÈS i SALA, Florenci (2002). *El medi natural del terme de Manresa*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.

PROCEDÈNCIA DE LES FOTOGRAFIES I IMATGES

Jordi Serra:

7sd, 50sd, 61, 67se, 67id, 68, 71, 72, 79sd,
80id, 86sd, 89, 91se, 92id, 94, 108

se	sd
ie	id

Emília Gudayol:

91id

Jaume Pons:

14id

Salvador Redó:

19sd

Martí Campabadal:

103sd

Arxiu Zenobita edicions:

7se, 13, 14sd, 19se, 25, 26, 31, 37, 38, 42, 43, 47, 48sd,
49sd, 53, 56, 62, 67sd, 72, 73, 74, 78, 79se, 80sd, 85se,
85id, 97, 98, 108

Montsalat, Plataforma cívica:

49se

Unión Explosivos Río Tinto S. A.:

85sd

Marià Lladó:

92sd

ConSORCI del Cardener:

104

Biblioteca Popular Sant Valentí, Navarcles:

60

Editorial Rosa Sensat:

68id

Institut Cartogràfic de Catalunya:

75 (escuts)

Consell Regulador de la D. O. Pla de Bages:

104id

ConSORCI Portals de Montserrat:

104sd

AGRAÏMENTS

Fem públic el nostre agraïment a una sèrie de persones que, amb la seva col·laboració, també han fet possible la redacció d'aquests materials didàctics:

– Elisabeth Badia Escolà (CEIP Monsenyor Gibert)

– Carme Garcia Manzano (Consell Comarcal del Bages)

– Edicions Intercomarcals (*Regió 7*)

– Equip docent del Camp d'Aprenentatge del Bages

– Dani Hernandez Massegú

– Robert Martí Ferrer (DAR)

– Isabel Morales Garcia (CEIP Pla del Puig)

– Salvador Redó Martí (*Regió 7*)

– Marina Solé Sardans (CEIP Bages)

– TLB Grup (*Més Manresa* i Styl FM)

La nostra gratitud també volem fer-la extensible a les persones i entitats que ens han autoritzat amablement a reproduir imatges extretes de publicacions:

– A l'**editorial Blume**, pels dibuixos de la pàg. 35, extrets del llibre *Manual de arbres de jardí* (1992), d'Alan Toogood.

– A la **Fundació Pere Tarrés** per les il·lustracions de la pàg. 44, extretes del llibre *La Ruca. Una aproximació al Moianès*.

– A l'**editorial Ketres** pel dibuix de la pàg. 46, extret del llibre *La vegetació dels Països Catalans* de Ramon Folch i Guillen amb il·lustracions de J. Nuet i Badia.

– A l'il·lustrador **Dani Hernández** i **Massegú** pels dibuixos de la pàg. 55, extrets del llibre *La meva primera història de Manresa* de Francesc Comas i Dani Hernández, editat per Llibres Parcir i Zenobita edicions.

ANNEX 1

FITXA D'OBSERVACIÓ D'ARBRES

NOM DE L'ARBRE:

Lloc de l'observació: Data:

SITUACIÓ

On creix? Creix junt amb altres plantes? Com és el terreny on creix? Fes una descripció del lloc on creix.

--

DESCRIPCIÓ VISUAL	
Quina és la forma de la capçada?	
És un arbre baix, mitjà o alt?	
EL TRONC	
Quin gruix fa a 1 metre d'alçada?	
Com és l'escorça? (Toca-la amb la mà)	
Quin color té?	
LES BRANQUES	
A quina part del tronc comencen a sortir, a baix, a la meitat, a dalt?	
Cap a on miren les branques, avall, rectes al tronc, amunt?	
LES FULLES	
N'hi ha moltes o poques?	
Quina forma tenen?	
Com s'enganxen a les branques, amb pecíol, directament, ...?	
Quin color tenen, un verd fort o un verd blavós?	
Formen grups? De quantes?	

ANNEX 2

03.02.01

DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ OCUPADA PER SECTORS D'ACTIVITAT. MUNICIPIS. 2001

Municipis	Agricultura	Indústria	Constr.	Serveis	Total	Agricultura (%)	Indústria (%)	Constr. (%)	Serveis (%)
Aguilar de Segarra	23	16	16	35	90	25,56	17,78	17,78	38,89
Artés	48	939	207	832	2.026	2,37	46,35	10,22	41,07
Avinyó	39	533	73	293	938	4,16	56,82	7,78	31,24
Balsareny	26	604	181	572	1.383	1,88	43,67	13,09	41,36
Calders	19	95	38	203	355	5,35	26,76	10,70	57,18
Callús	10	218	76	296	600	1,67	36,33	12,67	49,33
Cardona	133	746	284	1.024	2.187	6,08	34,11	12,99	46,82
Castellbell i el Vilar	34	502	169	569	1.274	2,67	39,40	13,27	44,66
Castellfollit del Boix	25	26	12	91	154	16,23	16,88	7,79	59,09
Castellgali	7	125	66	198	396	1,77	31,57	16,67	50,00
Castellnou de Bages	9	107	50	154	320	2,81	33,44	15,63	48,13
Estany, l'	10	66	16	82	174	5,75	37,93	9,20	47,13
Fonollosa	53	158	81	235	527	10,06	29,98	15,37	44,59
Gaià	18	11	6	28	63	28,57	17,46	9,52	44,44
Manresa	238	8.655	2.575	16.838	28.306	0,84	30,58	9,10	59,49
Marganell	2	36	9	52	99	2,02	36,36	9,09	52,53
Moià	71	614	303	1.115	2.103	3,38	29,20	14,41	53,02
Monistrol de Calders	5	151	39	94	289	1,73	52,25	13,49	32,53
Monistrol de Montserrat	4	413	107	664	1.188	0,34	34,76	9,01	55,89
Mura	2	25	18	56	101	1,98	24,75	17,82	55,45
Navarcles	32	1.038	303	1.119	2.492	1,28	41,65	12,16	44,90
Navàs	75	878	419	996	2.368	3,17	37,08	17,69	42,06
Pont de Vilomara i Rocafort, el	7	467	227	516	1.217	0,58	38,37	18,65	42,40
Rajadell	22	62	18	102	204	10,78	30,39	8,82	50,00
Sallent	44	1.209	287	1.286	2.826	1,56	42,78	10,16	45,51
Sant Feliu Sasserra	23	128	42	93	286	8,04	44,76	14,69	32,52
Sant Fruitós de Bages	36	1.012	319	1.557	2.924	1,23	34,61	10,91	53,25
Sant Joan de Vilatorrada	36	2.066	469	2.071	4.642	0,78	44,51	10,10	44,61
Sant Mateu de Bages	61	59	28	115	263	23,19	22,43	10,65	43,73
Sant Salvador de Guardiola	11	381	106	558	1.056	1,04	36,08	10,04	52,84
Sant Vicenç de Castellet	18	1.052	413	1.396	2.879	0,63	36,54	14,35	48,49
Santa Maria d'Oló	25	236	53	155	469	5,33	50,32	11,30	33,05
Santpedor	34	1.089	279	1.333	2.735	1,24	39,82	10,20	48,74
Súria	25	1.057	293	1.136	2.511	1,00	42,09	11,67	45,24
Talamanca	2	13	3	35	53	3,77	24,53	5,66	66,04
Bages	1.227	24.787	7.585	35.899	69.498	1,77	35,67	10,91	51,65

Font: IDESCAT. Cens 2001.

Població ocupada: persones de 16 anys i més que han treballat en una ocupació de forma remunerada, com a mínim una hora durant tota la setmana en la que s'inscriu el moment censal, per compte propi o d'altre, incloent les persones temporalment absents que esperen la seva reincorporació.

Font: Anuari estadístic del Bages 2005/06. Consell Comarcal del Bages.

ANNEX 3

ELECCIONS MUNICIPALS DEL 2007

Població	Com va acabar el govern el 07	Grup de l'alcaldia	Com comença el nou mandat	Grup que té l'alcaldia	Grup amb més vots
▶▶▶ BAGES					
• Aguilar de Segarra	CiU + ERC	CiU	CiU + ERC	CiU	CiU
• Artés	GUA/ERC + PSC	GUA/ERC	CiU	CiU	CiU
• Avinyó	CiU	CiU	CiU	CiU	CiU
• Balsareny	ERC + VAI/EPM + PSC	ERC	CiU	CiU	CiU
• Calders	CDdD/ERC	CDdC/ERC	CDdC/ERC	CDdC/ERC	CDdC/ERC
• Callús	MAC-PM	MAC-PM	MAC-PM	MAC-PM	MAC-PM
• Cardona	CiU	CiU	CiU	CiU	CiU
• Castellbell i el V.	PSC	PSC	GICV + CiU	2 anys CiU + 2 anys GICV	PSC
• Castellfollit del B.	ICB	ICB	ICB	ICB	ICB
• Castellgalí	PSC	PSC	PSC	PSC	PSC
• Castellnou de B.	CiU	CiU	PSC + ERC	PSC	CiU
• L'Estany	ERC	ERC	ERC	ERC	ERC
• Fonollosa	CiU + CUIF + ERC	CiU	CiU	CiU	CiU
• Gaia	CiU	CiU	CiU	CiU	CiU
• Manresa	PSC + ERC + ICV-EUiA	PSC	PSC + ERC + ICV-EUiA	PSC	CiU
• Marganell	CiU	CiU	CiU	CiU	CiU
• Moia	CiU	CiU	CiU	CiU	CiU
• Monistrol de C.	IMC-PM	IMC-PM	IMC-PM	IMC-PM	IMC-PM
• Monistrol de M.	ERC + PSC	ERC	ERC + PSC	ERC	CiU
• Mura	PSC + ERC	PSC	PSC + ERC?	PSC	PSC
• Navarces	CiU	CiU	PSC	PSC	PSC
• Navàs	CiU	CiU	CiU + PSC	CiU	CiU
• El Pont de Vilomara	PSC	PSC	PSC	PSC	PSC
• Rajadell	CiU	CiU	CiU + Entesa-ICV	CiU	CiU
• Sallent	ERC + RDC/CUP	ERC	CiU	CiU	CiU
• St. Feliu S.	ERC	ERC	ERC	ERC	ERC
• St. Fruitós de B.	CiU	CiU	CiU	CiU	CiU
• St. Joan de V.	PSC + ICV-EUiA	PSC	PSC + ICV-EUiA	PSC	PSC
• St. Mateu de B.	CiU	CiU	CiU	CiU	CiU
• St. Salvador de G.	CiU + PSC	CiU	GPC/FIC + ERC	GPC/FIC	GPC/FIC
• St. Vicenç de C.	PSC + PP + grup mixt	PSC	CiU	CiU	CiU
• Sta. Maria d'Oló	CiU	CiU	ERC	ERC	ERC
• Santpedor	ERC + CiU	ERC	ERC	ERC	ERC
• Súria	PSC + grup mixt	PSC	PSC + ERC-GPS	PSC	PSC
• Talamanca	CiU	CiU	CiU + ERC	CiU	CiU

Font: Regió 7, del 16 de juny del 2007.